

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กมล วิจิตรสารศำคร. เอกลักษณ์ของชาติ อำนไทย เขียนไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
บ็อมเพชร, 2529.

กฤษณา สิ้นใจย์ และวัฒนา ภาชาดทธี. ความเป็นมาของแบบเรียนไทย. กรุงเทพมหานคร :
จงเจริญการพิมพ์, 2520.

เกษม นฤเสรี แบบเรียนแนวจรรยาผู้ดี พระนคร โรงพิมพ์บริษัทประชาช่าง 2490

โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร. แนวการวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียน.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงรุ่งการพิมพ์, 2521.

เขียน อีระวิทย์. ความรู้เรื่องเอเซีย กรุงเทพมหานคร. ศุสุสภา 2515.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงำน กองแผนงำนการศึกษา สำนักนายกรัฐมนตรี
การปฏิรูปมัธยมศึกษา, พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2519.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สำนักงำน. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6
(2530-2534). กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2530.

คณะกรรมการจัดงานเฉลิมฉลองวชิราชสมบัคิครบ 100 ปี ในพระบาทสมเด็จพะจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว. เอกสารเรื่องจัดการศึกษาใน ร.5. พระนคร : ศุสุสภา, 2511.

คำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง "กำหนดแบบเรียนบังคับใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา"
ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504-2513.

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง "กำหนดแบบเรียนใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา" น.ม.
2519.

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง "กำหนดแบบเรียนบังคับใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา"
พ.ศ. 2520.

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง "กำหนดแบบเรียนบังคับใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา"
พ.ศ. 2521 - 2524.

จรัสเชาวนะพันธ์, หลวง วิธีสอนภูมิศาสตร์, พระนคร ; กรมตำรา 2448

____. วิธีสอนพงศาวดาร, พระนคร ; กรมตำรา 2448

จรูญ หลนอก และคนอื่น ๆ แบบเรียนภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ สำหรับชั้นมัธยมปีที่ 3,

พระนคร ; โรงพิมพ์สื่อการค้า 2502

จรูญ คุณมี. การสอนวิชาสังคมศึกษา. กทม. : ประสานการพิมพ์, 2520.

จาวรรณ ลินธุ์โสภณ. วิทยานุกรมบรรณาธิกาศาสตร์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพการพิมพ์,

2521.

จิตรกร คังเกษมสุข. ความเป็นมาของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2525.

ฉัตรชัย สุกระภาคณ์. การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก. ภาควิชาบรรณาธิกาศาสตร์ วิทยาลัย

ครูนครศรีธรรมราช, 2523.

เฉลิม มลิลลา. หลักและวิธีการสอนประวัติศาสตร์ในโรงเรียนมัธยม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2521.

ชาติพิทยกิจ, หลวง , ประวัติการของโลกอย่างย่อสำหรับชั้นมัธยม, พระนคร ; โรงพิมพ์

ศรีหงส์, 2469.

ชาญ นาควงศ์, ประวัติมัธยมปลายตามหลักสูตรใหม่, พระนคร ; ไทยวัฒนาพานิช, 2481

ชด มหาพันธ์ และคนอื่น ๆ ตำราคู่มือประวัติศาสตร์ ระบุประเทศ ตอนประเทศไทย ภาค 1,

พระนคร ; โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2474

เชเคส์ ยอร์ช. ตำนานอักษรไทย. พระนคร : ไสภณพิพรฉอนการ, 2468.

ชุมทกสิกร, หลวง. ลือลาศาสตร์, หลวง วิทยาวิมล, หลวง ปวโรฬารวิทยา, หลวง หนังสือเรียน

ประวัติศาสตร์สยามภาคพระพุทธศาสนา ภาคสุโขทัยและศรีอยุธยา ภาคธนบุรีและศรีอยุธยา,

พระนคร ; โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2477

คำรกราชานภาพ, สมเด็จกรมพระยา. ความทรงจำ, พระนคร ; สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาการ

2519

ทองคำ บงกชเกิด. แบบสอนอ่านจรรยาภาคต้น เล่ม 4 สำหรับนักเรียนชั้น ป. 4.

พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2472.

____. แบบสอนอ่านจรรยาภาคต้น เล่ม 5 สำหรับนักเรียน ป.5 หรือ บ.2 พระนคร :

โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2475.

ทองคำ กล้วยไม้ ๗ อชุตยา. 200 ปี ของการศึกษาไทย. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
2526.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. หนังสือแสดงกิจจานุกิณฑ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร:
คุรุสภา, 2514.

เทพศาสตร์สถิตย์, พระยา. หนังสืออ่านภูมิศาสตร์ เล่ม 1,2. พระนคร : กรมวิชาการ
กระทรวงธรรมการ, 2445 และ 2446.

ธรรมการ, กระทรวง. รายงานกระทรวงธรรมการฉบับที่สองแผนก กรมศึกษาธิการประจำศก
2452. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 5 ประจำพระพุทธศักราช 2455. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 6 ประจำพระพุทธศักราช 2456. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 7 ประจำพระพุทธศักราช 2457. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 8 ประจำพระพุทธศักราช 2458. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 11 ประจำพระพุทธศักราช 2461. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 15 ประจำพระพุทธศักราช 2465. ม.ป.ท.,
ม.ป.ป., ภาพประกอบ.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 19 ประจำพระพุทธศักราช 2469. ม.ป.ท.,
โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ม.ป.ป., ภาพประกอบ.

.....
____. รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 20 ประจำพุทธศักราช 2470, รวบรวมโดย
อำมาตย์เอก พระราชธรรมนิเทศ. ม.ป.ท. โรงพิมพ์กรมวิชาธิการ, ม.ป.ป.,
ภาพประกอบ.

.....
____. รายงานการศึกษาพุทธศักราช 2477. ม.ป.ท., โรงพิมพ์ช่างพิมพ์วัดสังเวช,
ม.ป.ป.

ธรรมการ, กระทรวง, กรมศึกษาธิการ. หนังสือพระราชพงศาวดาร เล่ม 1 สำหรับชั้น 5
(ประโยค 2 ชั้น 2). พระนคร : โรงพิมพ์พิศาล บวรณินดี, ร.ศ. 120

____. หนังสือพระราชพงศาวดาร เล่ม 3 สำหรับชั้น 7 (ประโยค 3 ชั้น 1), พระนคร :
โรงพิมพ์สรรพกิจธนากร, ร.ศ. 120

ยอนันต์, ดับบลิว ยู. ภูมิศาสตร์สยาม, พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2450.

เลื่อน อาสนานนท์. แบบเรียนภูมิศาสตร์สำหรับชั้นบ.3 และ บที่ 4. พระนคร ;

โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2477.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับการศึกษา.

พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524.

.....
..... . "พระประวัติศรีเสลา." ใน พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณ

วโรรส. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2414.

.....
..... . เบญจศิลป์เบญจธรรม. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2443.

วารี ธีระจิตร. การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

วิชัย ราชบุรีศิริ. หลักสูตรและแบบเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,

2518.

วิชาการ, กรม. หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (บ.1-บ.3)

และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (บ.4-บ.6). กรุงเทพมหานคร : กระทรวง-

ศึกษาธิการ, 2527.

..... . หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ประเทศของเรา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (บ.1). กรุงเทพ-

มหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2521.

วิชาการ, กรม. เอกสารของกรมวิชาการ ชุดพัฒนาการทางการศึกษา อันดับที่ 2 ความเป็นมา

ของหลักสูตรสามัญศึกษา. พระนคร : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, 2504.

..... . เอกสารของกรมวิชาการ ชุดพัฒนาการทางการศึกษา อันดับที่ 4 ความเป็นมาของการ

บริหารการศึกษา. เรียบเรียงโดย บุญเจือ อองคประดิษฐ์. พระนคร : โรงพิมพ์

มิ่งมงคลการพิมพ์, 2505.

วิเทศวิทยานุศาสตร์, หลวง . วิชาการท่าแฉนที่. พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. 119

วิสุทธิสุริยศักดิ์, พระยา, หนังสืออ่านพลเมืองดี, พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. 130

..... . หนังสือ

แวนะ มโรบุตร. แบบเรียนประวัติศาสตร์มละยา. พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2475

- ประถม ก. กา ประถม ก.กา หักอ่าน ประถมมาลา อักษรนิติ แบบเรียนหนังสือไทย .
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศิลปปาบรรณาคาร 2513
- ประมวลวิชาพล หัวข้อประวัติศาสตร์สำหรับประโยคมัธยมบริบูรณ์ , พระนคร : โรงพิมพ์
 ท้างสมุด, 2474
- ____. หนังสือสอนอ่านเรื่องการปกครองของสยาม , พระนคร : โรงพิมพ์ท้างสมุด 2476
- ประสาธ หลักศิลา . แบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมปีที่ 4 , พระนคร ; ศุภสภา 2496
- ปรียัติธรรมธาดา, พระยา. โบราณศึกษาและวิธีสอนหนังสือไทย. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)
- พานิชยศาสตร์วิชาน, พระยา และ ประสาธอักษรพรรณ, ธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน
สยาม, พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2475.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. จรรยาแพทย์, พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2464.
- ____. แบบเรียนจรรยาสมบัติผู้ดี, พิมพ์ครั้งที่ 17, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.,
 2492
- ไพศาล ศิลปศาสตร์, หลวง. (สนั่น เทพหัสดินทร์ ๗ อยุธยา) เล็กเซอร์ว่าด้วยวิธีสอน
ของโรงเรียนอาจารย์, พระนคร : โรงพิมพ์วรินทร์ เจริญผล, 2444.
- ____. หนังสือสอนอ่านธรรมจริยา เล่ม 5 สำหรับชั้นมัธยม, พระนคร : กรมศึกษาธิการ,
 2449; 2449.
- ไพศาล ศิลปศาสตร์, พระยา และอนุกิจวิฑูร,ขุน หนังสือสอนอ่านธรรมจริยา เล่ม 2,3
 พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2446.
- ____.
- ไพศาล ศิลปศาสตร์, พระยาและวิวัฒน์วิจิตร,หลวง หนังสือธรรมจริยา เล่ม 6,พระนคร
 : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2448
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ กระทรวงศึกษาธิการ, พระพุทธเจ้าศรีสุวโระไร .
 พระนคร : โรงพิมพ์กรมตำรา 2468.
- ____. ปลุกใจเสือป่า , ม.ป.ท. ร.ศ. 130 (2454)

- ธรรมการ, กระทรวง. กรมศึกษาธิการ. พระราชพงศาวดารย่อ ปรีเจทที่ 1 สำหรับนักเรียน
ประโยค 1 ชั้น 3. พิมพ์ครั้งที่ 6 พระนคร : โรงพิมพ์ศาลาบรรณนิติ, ร.ศ.120.
- _____. หนังสือพระราชประวัติ เล่ม 1. พระนคร : โรงพิมพ์สรรพกิจธนากร, ร.ศ.120
- _____. แบบเรียนพงศาวดาร พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาคที่ 2. พระนคร :
โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. 131
- _____. หนังสือแปลศัพท์พระราชพงศาวดารและหมายเหตุต่าง ๆ. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ,
ร.ศ. 120
- _____. เทศนาพระราชประวัติและพงศาวดารกรุงเทพ. พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือไทย,
2456.
- ธวัช บุรีรักษ์. เอกสารประกอบการสอนวิชาวิธีสอนภูมิศาสตร์. พิษณุโลก; มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2521.
- นอร์แมน บิดตัน. ภูมิศาสตร์สากลอย่างย่อ. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม 2468.
- นาคยา ภัทรแสงไทย. ยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเดียน
สโตร์, 2525 : 67-68.
- นิตา ชูโต, กล่อมจิต หลายเวช. สภาพและแนวโน้มหนังสือเด็ก. กรุงเทพฯ : ประชาชา่ง,
2527.
- นิยมवल ทศวัฒน์. การสอนสังคมศึกษาใยวิธีสืบสวนสอบสวน. กรุงเทพมหานคร : รามคำแหง,
2522.
- บันลือ พฤกษ์วัน. วรรณกรรมกับเด็ก. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- _____. หลักสูตรกับบูรณาการทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
2524.
- บุญเจือ องค์กรประดิษฐ์. "ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ." เอกสารชุดการพัฒนาการ
ศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, 2504.
- เบญจวรรณ สุนทรากุล. วิวัฒนาการของแบบเรียนไทย. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2518.
- ปราณี โหติสุข. เอกสารประกอบการสอนวิชา กศ.สส. 532. การวิเคราะห์หนังสือแบบเรียน
สังคมศึกษา. ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2527.

- ศิลปากร, กรม. ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 "จารึกพ่อขุนรามคำแหง." กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ, 2520.
-
 ____ . จดหมายเหตุงานฉลอง 700 ปี ลายสีไทย. กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์, 2527.
- ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมการฝึกหัดครู. โครงการสอนแบบจุลภาค. เอกสารการนิเทศก์การศึกษา อันดับที่ 181. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา, 2520.
- ศึกษานิเทศก์, หน่วย กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ คู่มือหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาคอนปลาย พุทธศักราช 2518. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2518,
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. รายงานกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 16 ประจำปีพุทธศักราช 2466
และบัญชีสถิติส่วนสำคัญสำหรับพระพุทศักราช 2467. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
-
 ____ . ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435-2507. พระนคร : ศุภสภา, 2507.
-
 ____ . หลักสูตร พ.ศ. 2438. พระนคร : กรมวิชาการ, 2438.
-
 ____ . หลักสูตร พ.ศ. 2493. พระนคร : โรงพิมพ์ศุภสภา, 2438.
-
 ____ . หลักสูตร พ.ศ. 2498. พระนคร : โรงพิมพ์ศุภสภา, 2498.
-
 ____ . "คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วก. 437/2503 เรื่อง ให้ใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษา
 คอนปลาย พุทธศักราช 2503." กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2503.
-
 ____ . หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 1-2-3) พุทธศักราช 2503. กรุงเทพมหานคร :
 กระทรวงศึกษาธิการ, 2503.
-
 ____ . หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ. 4-5-6) พุทธศักราช 2503.
 กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2503.
-
 ____ . ประมวลการสอนหมวดวิชาสังคมศึกษาคตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.
2518. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2518.
-
 ____ . คู่มือหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2518. กรุงเทพมหานคร :
 กระทรวงศึกษาธิการ, 2518.

ศึกษาธิการ. กระทรวง. หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น หมวดวิชาสังคมศึกษา

พุทธศักราช 2520. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2520.

.....
 ____ . หลักสูตรมัธยมศึกษาพุทธศักราช 2521. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, 2521.

.....
 ____ . หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
 2524.

แบบเรียนประวัติศาสตร์ไทย ประโยคมัธยมศึกษา ปลาย . พระนคร 1 คุรุสภา, 2509.

____ : แบบเรียนสังคมศึกษาประวัติศาสตร์สำหรับประโยคมัธยมศึกษา ปลาย . พระนคร ; คุรุสภา, 2515.

____ . ประเทศของเรา. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2521.

____ . เพื่อนบ้านของเรา กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2523.

____ . โลกของเรา กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา, 2523.

สมบุญ หรรณาภพ. ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2524.

สนิท ดั่งทวี. วรรณคดี และวรรณกรรมทางศาสนา. ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2527.

สุพรรณิ กาญจนรัชสี. บรรณานุกรมแบบสอนอ่านภาษาไทยของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่

พ.ศ. 2433-2484. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2513.

.....
 ____ . บรรณานุกรมแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ.

2440-2512. กรุงเทพมหานคร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2513.

สุนทร สุนันท์ชัย. เทคนิคและวิธีสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สหพันธ์พิศ,

2514.

เสถียรโกเศศ. เล่าเรื่องในไตรภูมิ. พระนคร : คลังวิทยา, 2511.

สนิท สุขสมาน. จรรยาเยาวชน เล่ม 1 . พระนคร : โรงพิมพ์ยาวขุนพรหม, 2478

____ . จรรยาเยาวชน เล่ม 2 . พระนคร : โรงพิมพ์ยาวขุนพรหม, 2479

____ . จรรยาเยาวชน เล่ม 4 . พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2480

โสภา ปาลบุตร. แบบเรียนประวัติการของไทย. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2473.

____ . บันทึกพงสาวดารกรุงธนบุรี. พระนคร โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร 2476.

โสภา ปาลบุตร. แบบสอนอ่านราษฎร. พระนคร โรงพิมพ์พระนคร 2476.

- ____. หนังสืออ่านหน้าที่พลเมืองสำหรับชั้นมัธยมต้น และชั้น ป. 5-6 โรงพิมพ์พระนคร 2479.
- ____. หนังสือ⁴ประกอบการศึกษาปกครอง สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 , พระนคร ; โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2479.
- ____. หนังสืออ่านภูมิศาสตร์เบื้องต้นว่าด้วยประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย อย่างสังเขป-สำหรับชั้นประถมปีที่ 2-3 , พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์, 2475.

อานุกาณสียานุสรณ์, หลวง. แบบเรียนภูมิศาสตร์ เล่ม 1 ว่าด้วยความรู้ทั่วไปใน^{ภูมิ}ประเทศ , พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2456.

อินทรปราสาท, ขุน. แบบเรียนภูมิศาสตร์ เล่ม 1 ว่าด้วยทวีปเอเชีย. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร ; โรงพิมพ์อักษรนิติ, ร.ศ. 127 (2451)

เอื้อ นุชปะเกศ หงสกล. หน้าที่พลเมือง ชั้นมัธยมปีที่ 4 . พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, บทความ

นาคยา ปิณฑนานนท์. "หลักสูตรการสอนสังคมศึกษา." เอกสารประกอบการสอนวิชาการศึกษา ศศ.ศศ. 521. การพัฒนาหลักสูตรสังคมศึกษา. ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2527.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. "แบบเรียนในสมัยสุโขทัย." สารคดีมรดกไทย. ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2524.

บวรจง ชูสกุลชาติ. "การศึกษากับการมีงานทำ." 74 ปีกระทรวงศึกษาธิการ, (เมษายน 2529) : 31-40.

พระราชวรมุนี (ประมุข ปยุตโต). "บทสัมภาษณ์ : หลักสูตรสังคมศึกษากับสังคม." จาก การสัมมนาหลักสูตรมัธยมศึกษา กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ณ โรงแรม ซีวีวี รีสอร์ท เมืองพัทยา 17-20 ส.ค.30. เรื่องนำ, เล่ม 7 : 33.

ทิบูลศรี วาสนสมสิทธิ์. "หลักสูตรสังคมศึกษา." เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาสังคมศึกษา หน่วยที่ 1-4. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2525.

ลาวัญญ์ วิทยาทนกุล และ ปราณี โพธิสุข. "การวิเคราะห์และการใช้หนังสือสังคมศึกษา."

เอกสารการสอนชุดวิชาการสอนสังคมศึกษาหน่วยที่ 5-9 มหาวิทยาลัยสุโขทัย-
ธรรมาธิราช. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2526.

สุนทิพย์ บุญสมบัติ. "ประวัติการศึกษาตะวันออกและไทย." ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
พื้นฐานการศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6-10. หน้า 77-139. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2523.

อมร ครูณรงค์, จมื่น. "พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว."

เรื่องการศึกษาของชาติ เล่ม 6 และ 7. พระนคร : ครูสภา, 2504.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. "การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่ผู้ปกครอง และครู

อาจารย์ ควรทราบ." เรื่องนำรู้ หนังสือที่ระลึกในงานทอดกฐินพระราชทาน

ณ วัดศรีสุราษฎร์ อ. เมือง จ.ราชบุรี วันที่ 22 ค.ศ. 2524. กรุงเทพมหานคร :

อมรินทร์การพิมพ์ 2524.

วารสาร

ภาคจนา ชุตตะโชโต, เสาวคนธ์ อรุณรัตน์. "ข้อคิดเห็นที่ได้จากการติดตามผลและแนะนำ
การใช้หลักสูตรมัธยม ปิงบประมาณ 2524." สารพัฒนาหลักสูตร, 20 (พ.ศ. 2526) :
17-68.

จินดนา ไบกาชย์. "หนังสือเรียนที่ไม่ใช่แบบเรียม." ประชาศึกษา, 28 (มีนาคม 2520) :
22-23.

อุบล หันจับทรัพย์. "ถ้าเราอ่านหนังสือ." ครูไทย, 4, 61 (กรกฎาคม 2528) : 61.

คำรงค์ เพชรพลอย. "หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก" วารสารห้องสมุด 11, 2
(มี.ค.-เม.ย. 2510) 76 92

แมนมาศ ชาลิต. "การผลิตหนังสือในประเทศที่กำลังพัฒนา." วารสารห้องสมุด, 22, 6 (พฤศจิกายน-
ธันวาคม 2521) : 547-548.

ยั้ง เคช มุ่งเกษม. "หนังสือเรียนกับระบบการเมืองในสหพันธ์รัฐเยอรมัน ค.ศ.1945-1975."

(Textbooks and the Political System in the Federal Republic of Germany (1945-1975) วิจัยสนเทศ 1,7 (เมษายน 2524) : 10-17.

ยุวดี เนียมสกุล, ศรีโอภาส พูลภิญโญ, เววดี กาวีระ, สนิท เนียมสา และประภาศรี กัลมดี

"การใช้หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของครูสังคมศึกษาในเขตการศึกษา 1, 2, 8, 9 และ 10." วารสารการวิจัยทางการศึกษา. 11, 3 (ก.ค.-ก.ย. 2524) : 73.

วิจัยทางการศึกษา, กอง, กรมวิชาการ. "การประเมินผลการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 ในปีการศึกษา 2522." วิจัยสนเทศ 1, 8 (พ.ค. 2524) : 4-7.

..... "การประเมินผลหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา." วิจัยสนเทศ, 4, 37 (ค.ค. 2526) : 1-7.

วิชาการ, กรม. "งานพัฒนาหลักสูตรของกรมวิชาการ." เรื่องน่ารู้. เล่ม 5 หนังสือที่ระลึกในงานทอดกฐินพระราชทาน ณ วัดบูรพาพิทยาราม จ.จันทบุรี (16 ก.ย. 28) 18-35

วีระจักร วรณดี. "วรรณกรรม ก กา ถึง เกษ : การผสมผสานของหนังสือสอนอักษรวิธีและหนังสือวรรณคดี." อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 7, 2 (2527-2528) : 1-14.

ศิริ พุทธมาศ. "การเมืองกับการแต่งแบบเรียนของครูเทพ." ครูปริทัศน์ 12 (มีนาคม 2530) : 21-31.

สุมน อมรวิวัฒน์. "หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษามนตราที่คลายความขลัง." ปจายสาร. 3, 9 (มกราคม-มีนาคม 2517) : 71-82.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. "หนังสืออย่างโบราณของคนไทย." ศิลปวัฒนธรรม, 6, 9 (กรกฎาคม 2528) : 37.

เอกมล สายจันทร์. "อิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อการศึกษาของไทย : นโยบายและการจัดการศึกษา" ศึกษาศาสตร์สาร ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (ค.ศ. - ธ.ศ. 2523) 21

รายงานการประชุมทางวิชาการ

ศึกษาธิการ, กระทรวง. "รายงานการสัมมนาหลักสูตรสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ณ โรงแรม ซีวีวีรีสอร์ท เมืองพัทยา, วันที่ 17-20 สิงหาคม 2530." กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ, 2531.

- ____. "รายงานการประชุมอภิปรายผลงาน และการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ณ ห้องประชุม กระทรวงศึกษาธิการ." วันที่ 31 ธันวาคม 2498.

รายงานการวิจัย

ศิริมาส ไทยวัฒนา, "แนวความคิดทางการศึกษาของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส," รายงานผลการวิจัยเงินทุนอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ, ฝ่ายวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

- อัจฉรา ชิวพันธ์. รายงานผลการวิจัยเรื่องแนวความคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

เอกสารอื่น ๆ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. "สมุดคำประกาศต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนักเรียนและโรงเรียน." ศ.1/3 ร.ศ.109.

- ____. "บันทึกเรื่องงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2491." สบ. 5.2/5
- ____. "การประชุมข้าหลวงเทศาภิบาล แผนกกระทรวงธรรมการ วันที่ 5 ธ.ค. ร.ศ.129." ร.ศ ศ 1/1.
- ____. "พระราชหัตถเลขาลงวันที่ 7 มี.ค. ร.ศ. 117." เอกสาร ร.5 แพ้ม ศ. 2/1.
- ____. "ตรวจและจัดโครงการศึกษา." "กร 5 ศ 1-4 (ร.5 ศ. 2 (1-12)).
- ____. "ตรวจและจัดโครงการศึกษา." ร.5ศ 2/5 ร.ศ. 111-129.
- ____. "ราชการในกรมศึกษา หนังสือกราบบังคมทูล เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2435 (ร.ศ.111." ร.5 ศ. 1/3

หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ. "เรื่องพระวรเวทยา ส่งคืนฉบับประวัติศาสตร์สากล ภาค 1 มา
ขออนุญาตตรวจใช้ในโรงเรียน." ศธ.๑.๒/194 (2471)

.....
____. "ร่างบันทึกว่าด้วยโครงการศึกษาของเสนาบดีพระองค์เจ้าธานีนิวัติ." อธิบายการศึกษา
รัชกาลที่ 7 (14 ก.พ. 2473).

.....
____. "เอกสารรัชกาลที่ 5 เบ็ดเสร็จศึกษาธิการเรื่องราชการในกรมศึกษาธิการ." รศ.
107 - 6 พ.ย. รศ. 111 เล่ม 1 เอกสาร รศ. 1/3.

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ศธ 1 10 1 เรื่องการใช้แบบเรียนสำหรับชั้นต่าง ๆ ในปี พ.ศ.
2492.

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ศธ 1 7 1 ระเบียบเกี่ยวกับการจัดทำคำราและแบบเรียน
พ.ศ.2500.

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ศธ 1 9 1 ร่องอธิบดีกรมวิชาการชี้แจงเรื่องเกี่ยวกับการใช้
แบบเรียน พ.ศ. 2506 (408).

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ศธ 7/1 อธิบดีกรมวิชาการให้สัมภาษณ์เรื่องการแก้ไขแบบเรียน
ที่ไม่มีแบบเรียนมีไม่พอ และการเปลี่ยนแปลงแบบเรียนบ่อย ๆ พ.ศ.2507 (2219).

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/20 ค.ค. 12 การปรับปรุงหลักสูตรและแบบเรียน หน้า 22
หน้า 3390.

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/16 ก.พ.13 กระทรวงศึกษาธิการห้ามเปลี่ยนแบบเรียนทุกระดับ
ในปี พ.ศ.2513 หน้า 559.

.....
____. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ศธ 10 1 ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการใช้แบบเรียน
สำหรับปีการศึกษา 2497.

.....
____. "ความเห็นพระวรเวทยาพิสิฐ เรื่องขุนภาษาสันทัด ส่งค่านานสงครามฉบับคืน เล่ม 1
มาขออนุญาตในโรงเรียน." ศธ.๑.๒/138 (2470).

.....
____. "เรื่องขุนวรราชพิสิฐส่งเรื่องชาติไทยและสยามประเทศ เล่ม 1 มาเพื่อตรวจ."
ศธ.๑.๒/134 ที่ 62/138 (18 เม.ย.2470).

.....
____. "จัดระเบียบกรมราชบัณฑิต และ เปลี่ยนนามเป็นกรมคำรา." ศ 1/22 ที่ 53/1632
19 มิ.ย. 2459 - 22 เม.ย. 2463).

.....
____. "รายงานการประชุมจากหลักสูตรประถมและมัธยมสามัญ." ศธ. 4.4/24-26.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. บันทึกเหตุการณ์ ข 1/ 3-7 สิงหาคม 2513 การจัดการศึกษา
ให้เข้ากับความต้องการหาชนบท และหาวิธีการจัดการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับ
ภาวะของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

- ____. บันทึกเหตุการณ์ ข1/ 24-26 สิงหาคม 2513 พระพุทธศา กับการศึกษาใน
ประเทศไทย
- ____. บันทึกเหตุการณ์ ข1 / 21 พฤศจิกายน 2517 เกวียง กิรติกร (รมค. ว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ ชี้แจงเรื่องการปรับปรุงหนังสือเรียน
- ____. "เรื่องเปลี่ยนแปลงเรียน" พ.ศ. 2485-2493." สร. 0201 14/31.
- ____. "รายงานความเห็นพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามให้เจริญขึ้น
กว่าแต่ก่อน เรื่องโดยกระแสมหะบรมราชโองการ." ร.5 ศ.2/3
- ____. "พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 พระราชทานถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา
วชิรญาณวโรรส ลงวันที่ 24 กค. รศ. 117. ร.5 ศ.2/3
- ____. เรื่อง "ลิขสิทธิ์หนังสือตำราเรียน." ศธ.9.2 2/33
- ____. "การแต่งหนังสือธรรมจริยา." ณ.5 ศ.1/92
- ____. "บัญญัติแบบเรียนที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2414-2456." ศธ.9.2/105.
- ____. "แสดงศิลปการและหัตถกรรม" ร.6 ศ.1/11 (1 ตค. 2455- 3 กค. 2467)
- ____. "บันทึกความเห็นเรื่องหนังสือเรียนที่กระทรวงธรรมการบังคับหรือไม่บังคับให้ใช้ในโรงเรียน
ของพระมหากษัตริย์ เสริม เจ้ากรมตำรา ลงวันที่ 23 สค. 2470." ศ.1/22.
บำรุงนฤมลกิจ
- ____. เรื่องหลวงนิพนธ์นิพนธ์ส่งบัญญัติแบบเรียนของกรมตำราและของบุคคลที่อนุญาตให้ใช้ได้
ในโรงเรียนตามหมวดหมู่และชั้นต่าง ๆ สำหรับลงในวิทยารักษ์ (5 สค.-17 กย. 2470).
ศธ.9.2/145.
- ____. "เรื่องให้ครูดัดต่อกับพระภิกษุในการสั่งสอนจรรยา." ณ.7 ศ. 2/20.
- ____. "เรื่องนายหันเอกศุณีโสภา ขอรบเรื่องเกี่ยวกับหนังสือเรียนและอื่นๆ ." ศธ.9/123
(พ.ศ. 2473)

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ "เรื่องกรรมการพิจารณากำหนดแบบเรียนบรรทัดฐาน ชั้นสามัญ
ศึกษา ปี พ.ศ. 2492." สบ. 5.2/29 (30 มี.ค. 2492).

.....
____. "ตำราเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2506." สบ. 5.2/120.

.....
____. "เรื่องข้อความเข้าใจการกำหนดหนังสือแบบเรียนบังคับใช้ถึงศึกษาธิการจังหวัด จาก
ปลัดอภัย." สบ 5.2/120 ที่ 23/65/2506 (พ.ย. 2506).

____. "ความเห็นเรื่องหลักสูตรสำหรับสอนนักเรียนชั้นมูลปฐม มัธยม อุดมศึกษา สำหรับ
กรมศึกษาธิการ." สบ. ธอ. 1/32, (14 ก.พ. 2473)

.....
____. "รายงานเรื่องการปฏิบัติงานของกรมวิชาการตามโครงการศึกษา พ.ศ.2504-2509."
สบ. 5.2/114.

.....
____. "การเสนอความเห็นหลักสูตร พ.ศ.2490." สบ. 5.2/17 (17 เม.ย.2490).

____. "ประมวลศึกษา ภาค 2 หลักสูตรสามัญศึกษา" ร.6 ศ. 2/11

____. "บันทึกเรื่องการสอนนักเรียนตามแนวสมมติวิธีของ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ของนาย
สุวรรณ เมือกใจแก้ว." สบ. 5.2-29 (26 ก.ค. 2491).

.....
____. "การศึกษายามสงคราม." สบ. 5.2/5.

.....
____. "ความคิดเห็นในการจัดตั้งกองหลักสูตร และแบบเรียนแทนกรมวิชาการ พ.ศ.2493."
สบ. 5.2/30 (2493).

ศธ. 9 2/7 เล่ม 1 เวรแต่งตั้งตำราเรียนการศึกษาเรื่องขอตำแหน่งพนักงานให้คงอยู่ตามเดิม

.....
____. "เรื่องเรียบเรียงแบบสอนอ่านหน้าที่ราษฎร V 2 - 3 กรมวิชาการให้นายโสภา
เรียบเรียงให้แล้วเสร็จภายใน 3 เดือน." ร.7 ศ. 6/9 (22 ก.ค.2475).

.....
____. "ในข้อความ เห็นเรื่องหัวข้อธรรมบุญการปกครองแผ่นดินสยาม สำหรับ เป็นคู่มือของครูใช้
สอนนักเรียนประถม." ร.7 ศ. 6/9 (27 ค.ค. 2475).

.....
____. "เรื่องขุณสุนทรภาศดส่งต้นฉบับหนังสือสอนอ่านการ เลือกตั้งผู้แทนราษฎรมาให้ตรวจขอ
อนุญาตใช้ในโรงเรียน." ศธ 9.2/296 (2476).

.....
____. ประกาศและพระราชบัญญัติ เรื่องพระราชบัญญัติการสอบวิชาและประกาศการ
เรียนหนังสือ 21-25 ม.ค. 2451 ศธ. 2/47

.....
____. "ร่างกฎที่ 1 เรื่องพิทักษ์การศึกษาเป็นหลักสูตรในโรงเรียนมูลสามัญ และ
ร่างกฎที่ 2 ว่าด้วยพิทักษ์การศึกษาในโรงเรียนมูลสามัญชั้นต่ำอย่างง่ายสำหรับโรงเรียน
ในตำบลบ้านนอก." ร.5 ศ. 3/3

วิทยานิพนธ์

- จำรัส น้อยแสงศรี. "ความคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในภาคการศึกษา 9." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ชัยรัตน์ ชลวิถิ. "การศึกษาเปรียบเทียบการออกแบบกราฟิกหนังสือแบบ เรียนไทยระดับมัธยมศึกษาตอนต้นระหว่างสำนักพิมพ์ของรัฐบาลและเอกชน." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ชุติมา อ่อนละม้าย. "สภาพการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- ชูศรี กาลวันควาณิช "พัฒนาการของหนังสือปกอ่อนในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ณรงค์ คงกิจ. "พัฒนาการของหลักสูตรมัธยมศึกษาในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2527." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- คลฤดี สุจิตตานนท์. "พัฒนาการการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- อนลิตธี ศิริวรรณ. "แนวโน้มการจัดหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในทศวรรษหน้า เพื่อช่วยแก้ปัญหาการว่างงาน." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2529.
- ธีระศักดิ์ อัครบวร. "ขนาดและแบบตัวพิมพ์ไทยที่เหมาะสมแก่แบบเรียนระดับมัธยมศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.

- นางเยาว์ เคนวัฒนา. "ปัญหาการผลิตหนังสือตำราชั้นอุดมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชา
- น้ำอ้อย อุมะวิณี. "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- นางน้อย กิตติรานนท์. "เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช." วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2519
- เนาวรัตน์ แดงขี้ม. "การวิเคราะห์เนื้อหาและประเมินผลแบบเรียนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนชาวเขา." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.
- บวรเจ็ด ภิมย์. "การสำรวจสภาพที่นำไปสู่ปัญหาการใช้แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) เขตการศึกษา 4." วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2522.
- ประจักษ์ อินจันทร์. "ความสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ทั่วไป จุดประสงค์รายวิชาและเนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา รายวิชาบังคับ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 กับค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ประเสริฐ กิติวัฒน์करण. "การวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ปวีศนีย์ เกษะบุตร. "การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ.2481 - 2487." วิทยานิพนธ์ปริชิตามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

- ปราณี ลินธุ์สะอาด. "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนหนังสือเรียนหลักภาษาไทยชั้นมัธยมศึกษา
 คอนคัน เล่ม 1." วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ปราณี หัตถ์ฉลาด. "โปรแกรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาคอนคัน."
 วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2515.
- ปฎิมา พูนทรัพย์. "แนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาในทศวรรษหน้า."
 วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2529.
- พรทิพย์ สิงห์โคทอง. "การวิเคราะห์และประเมินหนังสือเรียนสังคมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา
 คอนคัน เรื่องพระพุทธศาสนา." วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พรทิพย์ สิริสมบูรณ์เวช. "การวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาไทย วิชาภาษากับวัฒนธรรมระดับ
 มัธยมศึกษาคอนปลาย." วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พาณี แสงกัจ. "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาคอนปลาย."
 วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2510.
- พิรบุษ ภาสุภภัทร. "หลักเกณฑ์ในการสร้างภาพประกอบหนังสือแบบเรียน ระดับมัธยมศึกษาคอน
 ปลาย." วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.
- เขาวนันท์ เปรฑฐรัตน์. "การศึกษาพัฒนาการของแบบเรียนประกอบภาพของไทย." วิทยานิพนธ์
 ปริชญามหาบัณฑิต ภาควิชาโสตทัศนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2523.
- วจิต ชัยสุข. "ความสอดคล้องระหว่างความมุ่งหมายกับเนื้อหาวิชาในหมวดวิชาสังคมศึกษาของ
 หลักสูตรมัธยมศึกษาคอนคันโรงเรียนมัธยมแบบประสม." วิทยานิพนธ์ปริชญามหาบัณฑิต
 ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

- ระพีพรรณ เอกสุภาพันธุ์. "การเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนราษฎร์." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ลัดดา สุวรรณกุล. "พัฒนาการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ลัดดา อมรพันธุ์. "การวิเคราะห์หนังสืออ่านประกอบวิชาหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515.
- วนิดา วุฒิสถียร. "พัฒนาการของหลักสูตรวิชาประวัติศาสตร์ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- วัชรวิภา คลายนาทร. "ปัญหาการสอนสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมแบบประสม." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514.
- วารุณี ไอสถารมย์. "การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ.2411-พ.ศ.2475." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- วิเชียร ทศประเสริฐ. "ความคิดเห็นของครูและนักเรียน เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- สวาท ยกสำน. "ปัญหาการสอนภูมิศาสตร์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 4." ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2518.
- สิริวรรณ สุวรรณธาดา. "ปัญหาการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

- ศักดิ์ศรี ปาณะกุล, "การประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ศิริ พุทธมาส "แนวความคิดทางการเมือง และการศึกษากับบทบาททางการศึกษาของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สุปราณี ไครจรัส, "แนวคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.
- สุวิพันธ์ เกียนวัฒนา, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชามัธยมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สุวิชา ทูอเกษ, "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่สาม." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- อัจฉรา สุวรรณนิตย์, "การศึกษาระดับของคำถามที่ครูใช้ในการสอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- อรุณี ลพพิจารณ์, "การวิเคราะห์แบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513.
- อุไรวรรณ เอี่ยมประภัสสร, "ความคิดเห็นของครูและนักเรียนเกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2." วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สัมภาษณ์

- ก่อสวัสดิพาณิชย์. รองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. สัมภาษณ์, 12 เมษายน 2532.
- ประไพพรรณ ไกลัญสุนทร. นักวิชาการระดับ 7 ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ. สัมภาษณ์, 3 เมษายน 2532.
- ปิ่น มาลากุล, บ.ล. รองประธานกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์. สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2532.
- มาลี ไตรสกุล. ศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา. ภาควิชาสังคมศึกษา. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. สัมภาษณ์, 14 เมษายน 2532.
- วิลาสงส์ พงสะบุตร. ศาสตราจารย์ในแผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2532.
- สมพร จารุณี. นักวิชาการศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ. สัมภาษณ์, 24 เมษายน 2532.
- อมรา รอดคารา. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมศึกษา โรงเรียนสาธิตมัธยม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 22 เมษายน 2532.

ภาษาอังกฤษBooks

- Dale, Edgar. Audio - Visual Methods in Teaching. 3d ed., New York : Holt Rinehart and Winston Inc., 1969.
- Fenton, Edwin. The New Social Studies. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1967.
- Good, Carter V. Dictionary of Education. 3d ed., New York : McGraw-Hill Book Company, 1973.
- Jarolimek, John. Social Studies in Elementary Education. Fifth Edition. New Jersey : Prentice-Hall, 1970.

- Kenworthy, Leonard S. Guide to Social Studies Teaching in Secondary School. Belmont, California : Woodworth, 1962.
- Michaelis, John U. Social Studies for Children in A democracy. Englewood Cliff : N.J. Prentice - Hall, 1968.
- Moffatt, Maurice P. Social Studies Instruction. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 1963.
- Ralph, Preston C. Teaching in Social Study in Elementary School. New York : Holt Rinehart and Wiston, 1960.
- Skeel, Dorothy J. The Challenge of Teaching Social Studies in the Elementary School. Goodyear Publishing Company, 1970.
- Webster, Noah. Webster's New International Dictionary of English Language. 2d ed., Springfield : Gand C Merriam, Co., Publisher, 1955.

Article

- Nichols, Arthur-s, and Ochoa, Anna. "Evaluation Textbooks for Elementary Social Studies : Criteria for the Seventies." Social Education .35 (March 1971) : 290-294.
- Deighton, Lee C. "Textbooks : Role in Education." in Deighton, Lee C. (edit) 1971. The Encyclopedia of Education Vol 9. New York: The Macmillan Company The Free Press, 1971.

Others

- Barnettee Stanley A. et al. Development Book Activties and Needs in Thailand. New York : Wolf Management Services, 1967.
- Kamthorn Sathirakul, "Evaluation of Book Development Activities : Thailand." in Reports Experts Meeting of Book Development in Asia 3-13 July, 1972. Tokyo : Book Development Centre, 1972.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักการและหลักเกณฑ์การรับตรวจหนังสือและหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอนของ เอกชน (แนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การรับตรวจหนังสือและหรือคู่มือที่ใช้ใน การเรียนการสอนของเอกชน ลงวันที่ 22 กันยายน 2525)

เพื่อสนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ตามนโยบายการศึกษาของรัฐซึ่งกำหนดไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 และเพื่อให้การ ตรวจและการพิจารณาหนังสือและหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอนของเอกชน ตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการตรวจและการพิจารณาหนังสือหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ.2524 เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนด หลักการและหลักเกณฑ์การรับตรวจ ดังต่อไปนี้

หลักการ

1. ไม่นุญาตให้เอกชนจัดทำหนังสือเรียนและคู่มือครู ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 ให้เอกชนร่วมในการผลิตหนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน ตาม หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 และ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ.2524 ยกเว้นบางรายวิชา ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่า จำเป็นต้องสงวนไว้จัดทำ คือ

2.1 วิชาภาษาไทย (วิชาบังคับ) ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524

2.2 วิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ ในกลุ่มช่างอุตสาหกรรม เกษตรกรรม คหกรรม พาณิชยกรรม ศิลปหัตถกรรม รายวิชา ศ 011, ศ 012, ศ 021, ศ 022, ศ 031 และ ศ 032 ในกลุ่มศิลปกรรมและวิชาอาชีพ บางรายวิชา

2.3 วิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2524 เฉพาะ 3 ปีแรก ที่ใช้หลักสูตรของแต่ละชั้น

3. สนับสนุนและส่งเสริมให้เอกชนร่วมในการผลิตหนังสือ เสริมประสบการณ์ทุกระดับ โดยไม่ต้องส่งมารับการตรวจและขออนุญาตใช้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ยกเว้นกรณีที่เป็นความประสงค์ของ เอกชนหรือสำนักพิมพ์ ให้กรมวิชาการพิจารณาดำเนินการตามที่เห็นสมควร

4. ต้นฉบับหนังสือเรียนและคู่มือการเรียนการสอนของเอกชน ตามข้อ 1 และข้อ 2 ที่ได้รับอนุญาตแล้วจะต้องจัดพิมพ์ให้เสร็จ และมีวางจำหน่ายในท้องตลาดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคก่อน เปิดภาคเรียน 1 เดือน และมีจำนวนเพียงพอตามความต้องการ

5. หนังสือเรียน คู่มือครู หรือคู่มือการเรียนการสอนที่ได้รับอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษา ให้มีอายุการจัดพิมพ์จำหน่าย ประมาณ 3 ปี นอกจากกระทรวงศึกษาธิการจะพิจารณาเห็นความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม หรือพิจารณาเห็นสมควรอนุญาตให้ใช้ต่อไปอีก เมื่อครบ 3 ปีแล้ว

หลักการ

1. ลักษณะของหนังสือเรียน คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน และผู้แต่ง ยกเว้นหนังสือ เสริมประสบการณ์

1.1 ต้องเป็นหนังสือ ความรายวิชาที่ระบุในหลักสูตร

1.2 ต้องมีคู่มือครูควบคู่กับหนังสือเรียน ในกรณีรายวิชาใดที่ไม่จำเป็นต้องมี

หนังสือเรียนจะรับตรวจ เฉพาะคู่มือครู หรือคู่มือการเรียนการสอน

1.3 เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน หนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายที่กำหนดไว้ในแต่ละรายวิชาของหลักสูตร

1.4 ผู้แต่งหนังสือเรียนและคู่มือครู ที่ต้องจัดหาควบคู่กัน ต้องเป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเดียวกัน ยกเว้น หนังสือเรียนที่ผลิตจากต่างประเทศ แต่จะต้องไม่เป็นผู้ที่กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งให้ เป็นกรรมการตรวจหนังสือเรียนและคู่มือครูในรายวิชาเดียวกัน

2. คุณสมบัติของผู้ขออนุญาตผลิตหนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน ยกเว้นหนังสือ เสริมประสบการณ์

2.1 ผู้ขออนุญาตจะต้อง เป็นนิติบุคคล ในกรณีที่ เป็นหนังสือเรียนที่ผลิตในต่างประเทศ จะต้อง เป็นตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจ เป็นลายลักษณ์อักษรด้วย

2.2 มีระบบจัดจำหน่าย หรือกระจายหนังสือและหรือคู่มือถึงโรงเรียน หรือสถานศึกษาในระยะเวลาที่กำหนด การพิจารณากระบวนการจัดจำหน่ายดังกล่าว เป็น เอกสิทธิ์ ของกระทรวงศึกษาธิการ

3. การยื่นความจำนง และจดทะเบียน

ผู้ที่ประสงค์จะขออนุญาตผลิตหนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน โดยเฉพาะระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อจำหน่าย จะต้องยื่นความจำนงขอจดทะเบียนต่อ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมด้วยหลักฐานดังต่อไปนี้

- 3.1 สำเนาหนังสือจดทะเบียนห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัด (พร้อมตัวจริง)
- 3.2 สำเนาหนังสือบริคณห์สนธิ ในกรณีที่ เป็นบริษัทจำกัด (พร้อมตัวจริง)
- 3.3 สำเนาหนังสือมอบอำนาจ ให้เป็นตัวแทนของสำนักพิมพ์ต่างประเทศ ในกรณีที่ เป็นหนังสือเรียนที่ผลิตในต่างประเทศ (พร้อมตัวจริง)

3.4 ตัวอย่างผลงานที่เป็นหนังสือเรียน คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน หรือ สื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ

3.5 คำอธิบายระบบจัดจำหน่ายตามหลัก เกณฑ์ข้อ 2.2 ที่แสดงถึงประสิทธิภาพ ในการจัดจำหน่ายหนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน

4. วิธีตรวจ

แบ่งการตรวจออกเป็น 2 ชั้น คือ การตรวจขั้นต้น และการตรวจขั้นสุดท้าย

4.1 การตรวจขั้นต้นสำหรับหนังสือเรียน เป็นการตรวจโครงสร้างในเรื่องต่อไปนี้

4.1.1 โครงสร้างของเนื้อหา โดยพิจารณาจากเค้าโครงในต้นฉบับ ถ้าเป็นวิชาภาษาต่างประเทศจะพิจารณาข้อชี้คำ และโครงสร้างทางหลักภาษาไทย หัวข้อของ เนื้อหาโดยสังเขป ความสอดคล้องกับจุดประสงค์ และคำอธิบายรายวิชา ตามหลักสูตร

4.1.2 แนวทางการเสนอกิจกรรมประกอบบทเรียน (ถ้ามี)

4.1.3 จำนวนภาพ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ โดยประมาณ (ถ้ามี)

4.1.4 ความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

4.1.5 แหล่งค้นคว้า และหนังสือเทศสำหรับนักเรียน (ถ้ามี)

4.2 การตรวจขั้นต้นสำหรับคู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน

4.2.1 โครงสร้างของเนื้อหา ในเรื่องต่อไปนี้

- 4.2.1.1 จุดประสงค์การเรียนรู้
- 4.2.1.2 ลัง เชปหัวข้อ เนื้อหาในหนังสือเรียน
- 4.2.1.3 เนื้อหา เพิ่ม เดิมสำหรับครู
- 4.2.1.4 วิธีการสอนและกิจกรรมที่เสนอแนะ
- 4.2.1.5 คาบ เวลาเรียน
- 4.2.1.6 วิธีการและ เครื่องมือประเมินผลที่เสนอแนะ
- 4.2.1.7 อุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนที่เสนอแนะ
- 4.2.1.8 แหล่งค้นคว้าและหนังสืออุเทศสำหรับครู

หนังสือเรียน คู่มือครู หรือคู่มือการเรียนการสอนที่ผ่านการตรวจขั้นต้นแล้ว จะต้อง รับผิดชอบการปรับปรุงแก้ไขต้นฉบับให้ เสร็จตาม เวลาที่กรมวิชาการกำหนด เพื่อส่ง เข้าตรวจ ขั้นสุดท้าย

4.3 การตรวจขั้นสุดท้าย หนังสือเรียน คู่มือครู และคู่มือการเรียนการสอน จะตรวจต้นฉบับที่มี เนื้อหาและภาพประกอบ (ถ้ามี) อย่างละเอียดในเรื่องต่อไปนี้

- 4.3.1 ความถูกต้องของเนื้อหาตามหลักวิชา
- 4.3.2 การเรียงลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้
- 4.3.3 ปริมาณเนื้อหา เทียบกับ เวลาเรียน
- 4.3.4 ความยากง่ายของเนื้อหา เทียบกับระดับชั้น
- 4.3.5 ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอนที่เสนอแนะ
- 4.3.6 ความถูกต้องชัดเจนของภาษา (จะ เน้นมากโดย เฉพาะราย วิชาที่เกี่ยวข้องความรู้ทางภาษา)
- 4.3.7 ความเหมาะสมของ ภาพ ตาราง แผนภูมิ แผนที่ ฯลฯ (ถ้ามี)
- 4.3.8 ลักษณะเฉพาะของหนังสือโดยส่วนรวม ได้แก่
 - 4.3.8.1 ลักษณะซ้ำซ้อนกับหนังสือ เล่มหนึ่ง เล่มใดที่กระทรวง

อนุญาตให้ใช้ในโรง เรียน

4.3.8.2 ลักษณะเด่นพิเศษของหนังสือ

4.4 การตรวจหนังสือ เสริมประสบการณ์ ให้ เป็นไปตามวิธีการที่กรมวิชาการ กำหนด

ในการดำเนินการตรวจ กระทรวงศึกษาธิการจะแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิหรือ กรรมการตรวจ เพื่อตรวจหนังสือหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งอาจประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ในสาขาวิชาที่จะตรวจผู้มีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และผู้มีประสบการณ์ในด้านการเรียนการสอน

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน

5.1 ที่ความจำนองและจดทะเบียนตามหลักเกณฑ์

5.2 เสนอโครงสร้างและต้นฉบับสมบูรณ์ของหนังสือ เรียน คู่มือครู หรือคู่มือการเรียน การสอน ยกเว้นหนังสือ เสริมประสบการณ์ตามหลัก เกณฑ์ข้อ 4.1 ข้อ 4.2 จำนวน 7 ชุด เพื่อขอรับการตรวจขั้นต้น ต้นฉบับหนังสือที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ เป็นรูปเล่ม ให้พิมพ์ติดด้วยกระดาษพิมพ์ ขนาด 22 x 28.5 ซม. พิมพ์ประมาณ 22 บรรทัด ถ้ามีภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ตาราง ให้สอดแทรกตามลำดับของ เนื้อหาพร้อมคำอธิบายหรือที่มา และให้ระบุชื่อรายวิชา รหัสวิชา ชั้น ชื่อหลักสูตร ในหน้าปก ชื่อ และประวัติโดยสังเขปของผู้แต่ง หรือคณะผู้แต่ง พร้อมนำส่งคาม เวลา ที่กรมวิชาการกำหนด

5.3 เมื่อหนังสือผ่านการตรวจขั้นสุดท้ายแล้ว ให้รีบขออนุญาตจัดพิมพ์จำหน่าย และทำสื่อตามแบบที่กรมวิชาการกำหนด

5.4 ในกรณีที่ เป็นหนังสือ เรียนที่ผลิตในต่างประเทศ ให้ผู้ที่ส่งหนังสือเรียนเข้ามา รับการตรวจ เพื่อขออนุญาตจัดทำคู่มือครูส่งรับการตรวจด้วย

6. ผู้ขออนุญาตจะต้องปรับปรุงแก้ไขต้นฉบับตามข้อ เสนอแนะหรือคำแนะนำของ กรมวิชาการจนครบถ้วนภายใน เวลาที่กำหนด จึงจะได้รับการพิจารณาอนุญาตให้ใช้โรงเรียนหรือ สถานศึกษาได้

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

22 กันยายน 2525

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น	มาลากุล
2. ศาสตราจารย์ ดร. ก่อ	สวัสดิพานิชย์
3. ศาสตราจารย์ วิชาสงศ์	พงศบุตร
4. ดร. สมพร	จารุณี
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อมรา	รอดดารา
6. นางประไพพรรณ	โกโศยสุนทร
7. นางสาวมาลี	โคสกุล

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

- รองประธานกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์

- กรรมการดำเนินงาน รวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ศิลปินแห่งชาติทางด้านหนังสือไทย เป็นผู้รับพระเกี้ยวทองคำในฐานะส่งเสริมภาษาไทย
- ได้รับพระราชทานโล่ในฐานะส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกไทย

เคยดำรงตำแหน่ง

- เคยรับราชการเป็นอาจารย์ประจำกองแบบเรียน เมื่อ พ.ศ.2472
- ได้ปรับปรุงแก้ไข เนื้อหาในหนังสือพลเมืองดี
- ร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2494
- อธิบดีกรมวิชาการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ 4 สมัย (พ.ศ.2500-2512)
- ประธานสำนักศิลปากรราชบัณฑิต
- ประธานกรรมการจัดพิมพ์หนังสือชุดภาษาไทยของคุรุสภา

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน ได้เขียนหนังสือไว้มากและกระทรวงนำไปใช้

เป็นแบบเรียน บางทีก็ไม่ได้ขออนุญาต

ถาม - เมื่อครั้งที่ท่านดำเนินการแก้ไข เนื้อหาในหนังสือพลเมืองดี ขอทราบเรียนถามว่า ท่านใช้เกณฑ์หรือยึดถือหลักอะไรบ้างในการปรับปรุงแก้ไข

ตอบ - แก้ให้ตรงกับความจริงที่มีใหม่เท่านั้น ไม่เพิ่มเติมอะไร เข้าไปแม้แต่ส่วนนวนิยาย ก็ต้องพยายามรักษาของเดิม การแก้ก็ต้องระมัดระวังมาก เพื่อมิให้ขัดกับความ เป็นจริงอย่างอื่น ๆ เช่น การแก้พระราชนิพนธ์ เรื่องน้อยอินทเสน กล่าวถึง ลูกชายกลับมาจากโรงเรียนราชวิทยาลัย ขึ้นรถรางมาไม่อยากขึ้นรถยนต์ ส่งรถยนต์ ไปรับก็ไม่มา ที่นี้โรงเรียนราชวิทยาลัย เขาย้ายจากโรงเรียนเด็ก ถนนบำรุงเมือง ยศเส ไปอยู่บางขวาง เขาแก้ว่าไปอยู่บางขวางแต่ไม่ได้แก้เรื่องรถราง บางขวาง

ไม่มีรตาราง แต่บางส่วนไม่ได้แก่ บางส่วนจัดหมด แก้กี้ได้ แต่อย่าให้ขัดกับความจริง
 อย่างอื่น เห็นว่าพระราชนิพนธ์ไม่ควรแก้แต่ควรหมายเหตุ

- ถาม - ขอความกรุณาให้ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับหนังสือพลเมืองดีในแง่ของคุณค่าในการให้
 ความรู้แก่เด็ก
- ตอบ - เป็นเรื่องสนุกพอควร ทำให้เด็กสนใจ นักเรียนอ่านเองได้ แต่ควรควรอธิบาย
 ประกอบ เน้นสิ่งที่สำคัญ
- ถาม - จากประสบการณ์ที่ท่าน เคยร่างแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2494 ขอทราบ เรียน
 ตามความเห็น ว่า ได้ส่งผลอย่างไรบ้างต่อการพัฒนาหรือการ เปลี่ยนแปลงแบบ
 เรียนวิชาสังคมศึกษาในเวลาต่อมา
- ตอบ - แนวคิดคือจะผ่านมัธยมปลายให้ได้ทุกคน (ขณะนี้ก็เป็นเช่นนั้น) จึงพยายามจัด
 มัธยมต้น ประเภทหนึ่งให้จบในตัว ดังนั้นสิ่งที่เคยรอเอาไว้สอนระดับมัธยม
 ปลายจะรอไม่ได้ ทำให้หลักสูตรมัธยมต้นแน่นพอใช้ ต้องเลือก เห็นและเข้าใจ
 แต่งแบบเรียนสำหรับระยะนั้น เรื่องนี้ได้ผลน้อยกว่าที่ควร เพราะนักเรียนและ
 ชาวบ้านไม่ยอมหยุดแค่มัธยมต้นทั้ง ๆ ที่นักเรียนขาดความสามารถที่จะ เรียนสูง
 ขึ้นไป ถ้าจะพิจารณาดูคงเห็นความบั่นบ่วนระยะหนึ่ง และต้องกลับไปคล้าย
 ของเดิม
- ถาม - ระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ขอทราบ เรียน
 ถามว่า มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแบบ เรียนบ้างหรือไม่? และท่านได้ดำเนินการ
 แก้ไขอย่างไร?
- ตอบ - ปัญหาคือมีบุคคลและองค์การรวมทั้งรัฐบาล กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ
 ขอร้องให้ใส่ เรื่องนั้นบ้าง เรื่องนี้บ้าง เข้าไปในแบบ เรียนจนทำไม่ไหว อีก
 ประการหนึ่งมีผู้กล่าวกันมากกว่าควรให้น้อง เรียนหนังสือที่ที่ เรียนได้ เพื่อ
 ประหยัด แต่เรื่อง เช่นนี้เท่ากับว่าจะไม่ได้ให้น้องได้ ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่

- ถาม - จะมีทาง เป็นไปได้หรือไม่ว่าแบบ เรียนวิชาสังคมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ที่เป็นการรวบรวม เนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ เข้าด้วยกัน ต่อไปจะย้อนกลับไป เป็นแบบแยก เนื้อหาวิชาเรียน เช่นในอดีต ขอความกรุณาให้วิจารณ์และให้ ข้อเสนอแนะ
- ตอบ - เห็นว่าหนังสือต้อง เปลี่ยนอยู่ เสมอ ตามความก้าวหน้าของวิชาการ มิฉะนั้น ผู้เรียนก็จะล้าสมัย เช่น ในเรื่องพลเมืองดี มีกล่าวไว้อย่างไร ในสังคม เปลี่ยนไปหรือเลิกใช้ก็ต้อง เปลี่ยนแบบเรียนตามไปด้วย ตามความคิดของ ข้าพเจ้านั้น เห็นว่าครูสำคัญกว่าแบบ เรียน สิ่งที่อยู่ในแบบเรียนนั้น ถ้าครู สามารถจะเก็บข้อความ ฯลฯ ไว้ในตนเองได้ แล้วให้แก่ักเรียนภายหลัง จะดีกว่านักเรียนได้ตรงจากแบบเรียน แบบเรียนจะรวมวิชาไว้ ถ้าครูเข้าใจ ก็ดีแล้ว ถ้าแยกเป็นวิชาย่อย ๆ ครูรู้จักเลือกและนำมาสอนในเวลาที่ต้องการ ก็จะใช้ได้ เห็นว่าครูควรจะรู้เรื่องอ่านมาก ๆ แล้วก็คงอดสอนสิ่งที่ควรรู้ ไม่ได้ การสอนบทเรียนต่าง ๆ มันอาจจะแห้งแล้งที่สุด ถ้าครูไม่เคลื่อนไหว เอาตามแบบเรียนเรื่อย ๆ ไป แห้งแล้ง มันไม่มีรสชาติประกอบ ครูต้อง ไหวตัวอยู่เสมอ ต้องรู้แบบเรียน เล่มนั้น เล่มนี้ด้วย ต้องรู้กว้าง ฟังแบบเรียน อย่างเดียวไม่ได้ ครูสมัยใหม่มีหลุมคก เอาอย่างฝรั่งมาก เกินไป ตัวเอง ไปรู้เข้า เคยไปเที่ยว ไปรู้เข้า เอามาสอน ไม่สนิท สั้นแต่ของใหม่ ๆ แล้วมาสอนไม่ เข้าลึกซึ่งพอ
- ถาม - ขอความกรุณาให้ท่านช่วย เล่า เรื่องการ เรียนสมัยก่อน เกี่ยวกับวิธีการสอน ของครูกับหนังสือเรียน
- ตอบ - สมัยก่อนที่เรียนจำไม่ค่อยได้ ใช้แบบเรียนน้อยมีไม่กี่เล่ม วิชาความรู้ ออก มาจากตัวครู ใช้การอธิบายให้ลูกศิษย์จดเอง วิธีสอนอีกอย่างสำคัญ กระทั่งการศึกษายังท่องจำกันทั้งบ้านทั้งเมืองแท้ไม่หาย ไม่เข้าใจ แต่ท่อง เข้าไป ไม่รู้ท่องไปทำไม

ศาสตราจารย์ ดร.ก่อ สวัสดิพาณิชย์

- รองประธานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

เคยดำรงตำแหน่ง

- หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู พ.ศ.2497-2499

- หัวหน้ากองโรงเรียนฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู พ.ศ.2500-2504

- ศึกษาพิเศษพิเศษ หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู และรักษาการ
ในตำแหน่งผู้อำนวยการกองงานแผนการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษา
ธิการ พ.ศ.2505-2510

- ผู้อำนวยการกองแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และผู้อำนวยการ
ชีเบส พ.ศ.2501-2511

- อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา พ.ศ.2511-2515

- อธิบดีกรมสามัญศึกษา พ.ศ.2515-2517 และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ พ.ศ.2517

- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2518

- รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2520

- รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2522/2523

- ผู้แทนประเทศไทยในคณะกรรมการบริหารของยูเนสโกระหว่าง พ.ศ.2525-2529

ผลงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาคือ เคยเป็นผู้ตรวจแบบเรียนและ

ผู้เขียนแบบเรียน ผลงานที่ตีพิมพ์ ได้แก่

- แบบเรียนต่าง ๆ เช่น แบบเรียนชุดประสบการณ์สังคมศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

ความสัมพันธ์ในครอบครัว ตามหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2518 แบบเรียนประชากร

ศึกษา ตามหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2518 คำราและคู่มือต่าง ๆ เช่น วิธีสอน

สังคมศึกษาในชั้นประถมศึกษา จิตวิทยากับการเรียนการสอน ปัญหาสังคม ฯลฯ บทความใน

วารสารต่าง ๆ และงานแปล เช่น ภูมิศาสตร์แอฟริกาและออสเตรเลีย ฯลฯ

- ถาม - จากประสบการณ์ที่ท่าน เคยแต่งหนังสือเรียนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตั้งแต่ ครั้งหลักสูตร พ.ศ.2518 กรุณาชี้ประเด็นที่น่าสังเกต เกี่ยวกับหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษาในช่วงที่ท่าน เขียนว่า มีลักษณะของ เนื้อหาและแนวการ เขียนอย่างไร
- ตอบ - เห็นว่าวิชาเลือกบางวิชาสำคัญมาก จึง เลือกเขียนวิชาเลือก เช่น ประชากร ศึกษาและความสัมพันธ์ในครอบครัว ในช่วงที่เขียนไม่มีใครให้แนวทางในการ เขียนเลย ต้องอ่าน เนื้อหาหลักสูตรแล้ว เขียนเลย เขียนเสร็จทางโรงพิมพ์ได้จัด พิมพ์ไปเลย ไม่ต้องขออนุญาต เพราะถ้าผ่านกระบวนการตรวจบทเรียนจะใช้เวลา นานมาก สำหรับแนวการ เขียนนั้น ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นผู้ใหญ่มากแล้ว จึงไม่ ลำบากในการ เลือกใช้ถ้อยคำให้ง่าย เหมือนชั้นประถม แต่พยายามไม่ใช้ภาษาอังกฤษ แทรก เนื้อหาเขียนตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ มีเกินบ้าง เพื่อให้เด็กเป็นพหุสูตร มากขึ้น แต่ในราว 200 หน้า คำนี้ถึงว่าเด็กที่เรียนควรจะได้อะไรบ้าง มีคำถาม ท้ายบท สำหรับผู้สอนและผู้เรียน มีภาพประกอบที่สำนักพิมพ์จัดหาเอง
- ถาม - ถ้าจะ เปรียบ เทียบกับหนังสือเรียนในช่วงก่อนหน้านี้ กรุณาให้ข้อคิดเห็นใน เชิง เปรียบ เทียบด้าน เนื้อหาและวิธีการ เขียน
- ตอบ - เปรียบ เทียบกันยาก เพราะ เมื่อเขียน เนื้อหาวิชาเลือก คิดว่ามีสิทธิจะ เพิ่ม เติม ความรู้อื่นได้บ้าง ก่อนหน้านี้เป็นหนังสือเรียนแบบบังคับใช้ จึงต้องผ่านการตรวจ อยู่ใน เกณฑ์ภาคพอสมควร ใช้เวลานาน ถึง เขียนวิชาบังคับก็ค้ต้องผ่าน เกณฑ์นั้นก่อน
- ถาม - ขอเรียนถามความคิดเห็น เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรปัจจุบัน ว่า ควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขในด้าน เนื้อหาและวิธีการนำเสนอ เนื้อหาหรือไม่ อย่างไร
- ตอบ - เป็น เรื่องชุกชุกยาก คนเขียนคำรามีแนวเขียนแตกต่างกันไป แต่ละคนก็เขียนตาม หลักสูตรได้ดี แต่หนังสือแบบเรียนทั้งระดับประถม มัธยม อุดมศึกษา มีความจำเป็น จะต้องทำให้ได้ราคาถูกลง จึงต้องทำให้สั้นไปจน เกือบจะเป็น โฉมการสอน ซึ่งไม่พอ ที่จะเป็นแบบเรียนได้ ตัวอย่างที่ได้เห็นมาเช่น แบบเรียนของมาเลเซีย เรื่อง ประวัติศาสตร์ประเทศทางตะวันออกเฉียงใต้สำหรับชั้นมัธยมปลาย มีความหนา

500 หน้า หรือหน้าละ 40 บรรทัด แต่ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหนา 200 หน้า หรือหน้าละ 20 บรรทัด ในเนื้อหาเดียวกัน ซึ่งต่างกันมาก สิ่งสำคัญที่จะให้ความคิดแก่เด็กต้องให้หมด เช่น ให้ความรู้บางประการทางสังคมศึกษาเราต้องอธิบายรายละเอียด จะขอให้ครูและเด็กเอาเองไม่ได้ จึงต้องเขียนให้ยาวกว่าที่เป็นอยู่ เช่น เรื่อง รัฐ ครอบครัวยุค การสร้างความคิดรวบยอดถูกต้องเป็นเรื่องสำคัญ การเขียนในระดับมัธยมตอนต้นควรใช้ภาษาที่ง่ายกว่าชั้นมัธยมปลาย

ถาม - เมื่อครั้งที่ท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายของกระทรวงใน เรื่องใดที่มีผลต่อพัฒนาการในด้าน เนื้อหาและการนำเสนอ เนื้อหาในหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่าง เห็นได้ชัด

ตอบ - หลักสูตรปี 2521-2524 เป็นหลักสูตรที่ดีมาก วางเค้าโครงในการใช้หลักสูตร จำเป็นจะต้องมีอุปการะ สื่อการเรียนให้มากกว่านี้ หนังสือแบบเรียนต้องยาวพอสมควร หนังสืออ่านประกอบต้องมีช่วงที่กำลังเขียนแบบเรียนนั้น หนังสือเรียนตามหลักสูตรปี 2521 ทุกอย่างเสร็จแล้ว ต้องรอว่าหลักสูตรจะออกมาในรูปไหน ช่วงนี้เป็น เรื่องที่จริยธรรม เป็น เรื่องสำคัญ ต้องสอนให้เด็กรู้จักคิด ต้องเร่ง เพราะการเปลี่ยนแปลงของสังคมจะทำให้เด็กไม่มีแนวคิด จึงต้องยึดศีลธรรมเป็นหลัก แนวความคิดนี้ จึงได้บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาการศึกษาปี 2525 รวมทั้ง เน้น เรื่องวัฒนธรรม เป็นแผนแรกที่เน้นมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงการหลักค่านทางสังคมมีมาก เด็กต้องปรับตัวจึงจำเป็นต้อง เน้นจริยธรรม แผนพัฒนา 6 เน้นจึงลงไปเป็น เรื่อง ๆ

ถาม - ในฐานะผู้แต่งหนังสือเรียน ท่านมีความเห็นอย่างไร เกี่ยวกับนโยบายการควบคุมการใช้หนังสือเรียนและหลักเกณฑ์การตรวจหนังสือเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

ตอบ - เคย เป็นทั้งผู้ตรวจแบบเรียนและผู้เขียนแบบเรียน มีความลำบากใจอยู่ 3 ประการคือ

1. เวลาไม่พอดีด้วยกันทั้งสองฝ่าย เพราะ เมื่อหลักสูตรออกมา คนเขียนต้องรีบเขียน เสร็จแล้วต้องหาคนตรวจตามขั้นตอนว่าใช้ได้หรือไม่ เมื่อถึงขั้นที่สองต้องหาตัวคนที่ตรวจละเอียด ซึ่งคนที่ทำหน้าที่นี้ได้มีจำกัด ซึ่งมิงาน เยอะ

อยู่แล้วจึงทำให้ช้า ถ้าคนตรวจทำงานได้รวดเร็วก็ดีไป ถ้าทำงานช้าทั้งคนเขียนและโรงพิมพ์ก็ลำบาก

2. ความคิดเห็นระหว่างคนเขียนกับคนตรวจไม่ตรงกัน บางกรณีคนเขียนก็คือไม่ยอม ต้องให้แก่ โรงพิมพ์ก็เดือดร้อน บางทีคนตรวจก็คือ ทั้ง ๆ ที่คนเขียนมีหลักฐานมายืนยัน
3. การใช้ถ้อยคำ ทำให้เกิดปัญหาในการเขียนแบบเรียนมาก ศัพท์บัญญัติของราชบัณฑิตยสถานบางที่ใช้ไม่ได้ทุกส่วนทุกตอน บางทีก็เอาคำที่เล็กมาใช้ เช่นคำว่า ตอน แสบ ตอนแรกใช้ ความคิดรวบยอด ทุกคนก็เข้าใจพอเปลี่ยนเป็นสังข์กับ ก็ต้องแปลกันอีก หลักเกณฑ์การตรวจต้องอาศัยความชัดเจน ธิบอ่าน ธิบตรวจ โดยเฉพาะชั้นประถมต้องพิถีพิถันในการใช้ถ้อยคำมาก

ถาม - แนวโน้มของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย โดยเฉพาะในด้านเนื้อหาและแนวการเรียน

ตอบ - ไม่อยากเห็นแบบเรียนบังคับว่ามีชุดเดียว เรียนจากเล่มนี้แล้วรู้เรื่อง อยากเห็นหนังสืออ่านประกอบ หนังสือในห้องสมุดเยอะ ๆ มีหนังสือแบบเรียนให้เลือก 3-4 ชุด แล้วแต่โรงเรียนจะเลือก แต่สิ่งที่ขาดมากคือ หนังสืออ่านประกอบและหนังสือในห้องสมุด ในการเรียนวิชาสังคมศึกษาจะต้องอ่านมาก ทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ จะทำให้เข้าใจเรื่องของสังคมดีขึ้น

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย เอาสังคมวิทยาและ เศรษฐศาสตร์ เข้าไปแทรก อยู่แยะไม่ว่าใคร จะเขียนให้เข้าใจได้ยาก เพราะแบบเรียนเล่มเล็ก จึงน่าจะมีหนังสืออ่านประกอบ เกี่ยวกับสังคมวิทยา และ เศรษฐศาสตร์เห็นเด็ก ซึ่งมีคนเขียนไว้ เช่น อาจารย์ประสาธน์ หลักศิลา เขียนเรื่องเกี่ยวกับสังคมวิทยา แต่เรื่องเกี่ยวกับ เศรษฐศาสตร์ยังไม่ค่อยมีคนเขียน อยากให้ครูสอนสังคมศึกษา โดยมีหนังสือแบบเรียนหลายชุด และมีหนังสืออ่านประกอบหลายเล่ม ซึ่งเป็นแนวโน้มในอนาคตที่เด็กจะต้องอ่านมาก ท้ายเล่มควรชี้ให้เห็นแนวโน้มว่าเรื่องนี้ จะมีความสำคัญมากขึ้น เสริมข้อคิดให้เด็กในคอนท้าย

- ถาม - เมื่อครั้งที่ท่านดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์ของกรมฝึกหัดครูนั้น ขอเรียนถามว่าศึกษานิเทศก์มีบทบาทอย่างไรต่อการพัฒนาหนังสือเรียนในช่วงนั้น
- ตอบ - ในช่วง พ.ศ. 2497-2504, 2505 เป็นระยะที่ขาดแคลนอะไร ๆ ทั้งหมด ฝ่ายศึกษานิเทศก์ต้องสร้างตำราขึ้น ให้ครูได้ใช้ในรูปของเอกสารการนิเทศก์การศึกษาเผยแพร่ไปสู่โรงเรียนฝึกหัดครู ภายหลังก็ขอให้อาจารย์ฝึกหัดครูเขียนเอง และอาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาเขียนเองบ้าง
- ถาม - ในโอกาสสุดท้ายนี้ ขอความกรุณาท่านให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้วย
- ตอบ - วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่ควรให้ผู้เรียน เข้าใจสังคม ระบบสังคมดีขึ้นและควรจะต้องให้รู้จักปัญหาของสังคม ส่วนประกอบของสังคมที่จะมีผลต่อชีวิตของเรา ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความรู้ความคิดเช่นนี้ ควรจะต้องอธิบายมากพอสมควรว่า สังคมเกิดมาแล้ว มีโครงสร้างอย่างหนึ่ง ลักษณะหนึ่ง ซึ่งก็มีส่วนดีส่วนเสียที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ผู้เขียนจะต้องอธิบายในส่วนนี้โดยให้ทัศนะที่เป็นกลาง เวลาที่ผมเขียนแบบเรียน ผมจะอ่านหนังสือที่เขาแต่งไว้แล้ว เพื่อที่จะดูว่าของเขามีส่วนดีอะไร มีข้อบกพร่องตรงไหนแล้วดึงของเราใหม่ แต่เท่าที่สังเกตเห็นมา แบบเรียนที่เขียนในเมืองไทย ส่วนใหญ่โดยเนื้อหาแล้ว ลอกกันไปลอกกันมาทั้งนั้น และพยายามทำให้สั้นเข้า เพื่อราคาจะได้ถูกลง จะเป็น เพราะผู้ปกครอง เรียกร้องหรือเปล่านั้นไม่ทราบ แต่โรงเรียนก็ต้องพยายามขายให้ได้ จึงสู้กันด้วยรูปเล่ม ขนาดราคา แทนที่จะพัฒนาเนื้อหา วิธีแก้คงต้องมีหนังสืออ่านประกอบในเรื่องนั้น ๆ ให้มากและขึ้นอยู่กับครูด้วย ถ้าครูชอบอ่าน เด็กก็ชอบอ่าน
- จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า ทั้งตัวนักเรียนและผู้ปกครองไม่ได้คิดว่าส่งลูกเข้าเรียนแล้วจะมีความรู้อะไร แต่อยากเห็นว่าลูกได้เรียนอะไร จบชั้นไหนมากกว่า ใบประกาศนียบัตร หรือปริญญามีความหมายมาก เป็นเรื่องค่านิยมที่มุ่งเข้าสู่มหาวิทยาลัย ที่ไหน ๆ ก็เป็น เช่นนี้ เป็นแนวโน้มของโลก เพราะคิดว่าเรียนจบแล้วทำงานสบาย รายได้สูง มั่นคง ใครก็ตาม เมื่อมีโอกาสก็จะมุ่งไปสู่นั้น เรื่องของ เรื่องก็คือ ควรมีความรู้ตามนั้น ไม่ใช่ได้ปริญญาบัตร

ศาสตราจารย์วิลาสวงศ์ หงสะบุตร

- ศาสตราจารย์ในแผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เคยดำรงตำแหน่ง

- ผู้อำนวยการโครงการไทยศึกษา สถาบันวิจัยสังคม
- กรรมการชำระประวัติศาสตร์ สำนักราช เลขาธิการ สำนักนายกรัฐมนตรี
- กรรมการวิจัยสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ

ผลงานตีพิมพ์ที่สำคัญ ได้แก่

- ประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เขียนร่วมกับศาสตราจารย์รอง ศยามานนท์ และพลโทคำเนียร เลชะกุล

- บทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย สมัยอยุธยา ลงพิมพ์ในวารสารแถลงงาน
ประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี (ป.อ.บ.) สำนักนายกรัฐมนตรี

- บทความ เรื่องความสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ใน
หนังสือความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

- แนวหนังสือประวัติสังเขปของสหรัฐอเมริกา จำนวน 3 เล่ม ซึ่งเขียนโดย

- รายชื่อวิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทบัณฑิตศึกษไทยศึกษา

- บรรณาธิการอักษรศาสตร์นิพนธ์ เล่ม 1 : รวมบทความทางประวัติศาสตร์

- บทความเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของรัชกาลที่ 3 ในหนังสือเจษฎาบดินทร์

- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับวิชาประวัติศาสตร์ ลงใน

หนังสือศูนย์วัฒนธรรม

ถาม - ขอเรียนถาม เกี่ยวกับลักษณะของ เนื้อหาและวิธีการ เขียนหนังสือ เรียนวิชาสังคม
ศึกษาที่ท่านแต่งให้กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี 2514

ตอบ - เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยและต่างประเทศ เช่น เอเชีย เอเชียตะวันออก
เอเชียใต้ แอฟริกา แนวการเขียนประเด็นต่าง ๆ ยึดตามจุดประสงค์รายละเอียด

ของวิชา ต้องเขียนตามกรอบและต้องให้ครบถ้วน เพราะผู้ตรวจจะใช้เกณฑ์การตรวจเป็นตัวกำหนด ทำให้บางหัวข้อจะมารวมเป็นประเด็นเดียวกันไม่ได้ ผู้เขียนไม่มีอิสระ ยากที่จะเสนอโดยบูรณาการ เนื้อหาแบ่งเป็นสมัย เขียนเป็นเรื่อง ๆ

- ถาม - ขอความกรุณาให้ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในช่วงก่อนและหลัง เล่มแรกนี้
- ตอบ - ช่วงก่อนหลักสูตร เน้นความสำคัญของชนชั้นสูง การปกครอง สงคราม ความสัมพันธ์กับประเทศใกล้เคียง ต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับตัวบุคคลผู้นำประเทศ วิธีเขียนค่อนข้างจะ เรียงตามความสำคัญของ เหตุการณ์ตามยุคสมัย ช่วงหลัง เรื่องของพระราชกรณียกิจ การสงคราม ลดความสำคัญลง นำเสนอในแนวใหม่ เน้นเรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศึกษาความเป็นมา ในแต่ละด้าน เศรษฐกิจและสังคมจะได้รับความสำคัญมากขึ้น เรื่องของสังคม เรื่องชนชั้นส่วนใหญ่ในสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การจัดระเบียบสังคมได้รับความสนใจมากขึ้น ส่วนวิชา เฉพาะขึ้นอยู่กับคน เขียนแยกกันไป เขียนชำนาญเฉพาะด้าน
- ถาม - แนวโน้มของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในระยะ 10 ปีข้างหน้า ควรจะเป็นอย่างไร กรุณาให้ข้อคิด
- ตอบ - ปัจจุบันก็เปลี่ยนแล้ว เน้นความสำคัญของสังคมมากขึ้น เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านหนึ่ง ไปปฏิสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ ด้วย วิชาสังคมศึกษาจะลดความสำคัญลงมาจากคาบเวลาที่เรียน จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม ต้องเขียนในเชิงลักษณะบูรณาการ ซึ่งจะทำไม่ได้ง่าย ๆ ในทางปฏิบัติไม่มีผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ โดยเฉพาะ เนื้อหาที่มากขึ้นทุกที ทำให้ต้อง เน้นในรายละเอียดออกไปอีก ผู้เขียนถ้าไม่มีสิทธิ์จะย่อเด็กก็ไม่ได้แนวคิดหลักที่จะทำให้เข้าใจและนำไปใช้ได้ ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปมาก ได้แก่ การตีความใหม่ รูปแบบของความสัมพันธ์อาจจะออกมาเป็นรูปอื่น ที่ไม่ใช่การเรียงลำดับตามเวลา ก็ได้ ทำอย่างไรจึงจะเสนอแนวคิดใหม่ในวิชาสังคมศึกษาให้โยงมาสู่ความเข้าใจในปัจจุบัน

- ถาม - ลักษณะของหนังสือ เรียนวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปนี้
กรุณาช่วยชี้ประ เด็กที่น่าสัง เกตด้วย
- ตอบ - อย่างเช่นประวัติศาสตร์ของ ม.6 เน้นความ เข้าใจประวัติศาสตร์จริง ๆ ว่า
เป็นอย่างไรในบทแรก ๆ แต่ไม่ได้ผลที่กลายเป็น เนื้อหาของบทหนึ่งเท่านั้น ครู
ไม่ได้เอาจุดนั้น เป็นจุด เริ่มต้นในการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ในบทต่อ ๆ ไป
ประวัติศาสตร์ไม่จำเป็นจะต้องลึกลงไปในรายละเอียด ต่อไปเด็กอาจจะไม่รู้จัก
พระศรีสุริโยทัยก็ช่วยไม่ได้ เพราะดูจากลักษณะของสังคมส่วนรวมว่าสอดคล้อง
กับความคิดของส่วนรวมหรือไม่
- ถาม - ถ้าอย่างนั้นต่อไป อาจารย์จะ เขียนหนังสือเรียนวิชาสังคมระดับมัธยมศึกษาอีก
หรือไม่
- ตอบ - ขึ้นอยู่กับความอยากจะเขียนส่วนตัว ขอบเขต เนื้อหา เพราะระหว่างนี้ค่อนข้าง
หงุดหงิด เนื่องมาจากการแก้ไขบางตอนจุกจิก ที่จริงน่าจะให้สิทธิ เสรีภาพแก่
ผู้เขียนที่จะ เสนอแนวการ เขียนที่เอื้อต่อการ เรียนการสอนของเด็ก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร. สมพร จารุณี

นักวิชาการ ศูนย์พัฒนาหนังสือ

- ถาม - ขอเรียนถามประวัติการทำงานและผลงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษา
- ตอบ - เมื่อจบการศึกษาแล้ว สอนหนังสืออยู่ประมาณปีกว่า ๆ แล้วก็เข้ารับราชการในศูนย์พัฒนาหนังสือ ซึ่งเดิมเรียกว่ากองตำรา สังกัดกรมวิชาการ มีหน้าที่ด้านการสร้างหลักสูตร และการสร้างสื่อการเรียน สื่อการเรียนนี้เน้นในเรื่องหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบต่าง ๆ คู่มือครู วัสดุประสงค์ก็คือเน้นในเรื่องพัฒนาสื่อที่เป็นสิ่งพิมพ์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาสื่อการเรียนเป็นการเข้าไปเกี่ยวในเรื่องการตรวจการแก้ไข การปรับปรุงตามสภาพที่เป็นอยู่แล้วไม่ใช่สร้างชิ้นใหม่ ปกติแล้วหนังสือเรียนแต่ละรายวิชาจะพิมพ์ใหม่ทุกปี แต่แต่ละครั้งจะต้องขออนุญาตนักวิชาการของกรม จะตรวจดูว่าหนังสือมีอะไรบกพร่อง ทั้งในแง่ของเนื้อหา ความทันสมัย เหมาะสมกับเหตุการณ์ และปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับหลักว่าเปลี่ยนตามกรอบที่เป็นอยู่ นอกจากหนังสือเรียนแล้วก็มีหนังสือเสริมอื่น ๆ ในปี 18, 20 ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาสาระหรือโครงสร้างหลักสูตร แต่ได้ปรับเนื้อหา หรือเขียนขึ้นใหม่ แต่มีการอธิบายชี้แจงให้ผู้เรียนใช้มากกว่าการสร้างหนังสือเรียนใหม่ ปี 21 กับ 24 มีการยกร่างหลักสูตรใหม่โครงสร้างของหลักสูตรเปลี่ยนไป รายละเอียดต่าง ๆ แม้กระทั่งวิธีการสอนก็เปลี่ยนตามไปด้วย ผลกระทบคือหนังสือเรียนคือ หนังสือเรียนก็ต้องทำใหม่จึงไปทำงานเป็นคณะกรรมการยกร่างหลักสูตร ม.ปลาย และเป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียน ม.ต้น ปัจจุบันมีสอนในโครงการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ของชั้นมัธยมศึกษาทั้ง 2 ระดับ ซึ่งโครงการนี้เริ่มในปี 30 และจะทำต่อไปจนถึง 34 แต่งานการทำหนังสือเสริมนี้ เป็นงานประจำอยู่แล้ว แต่จะกำหนดเป็นโครงการเป็นระยะ ๆ
- ถาม - จากประสบการณ์ของท่านที่รับผิดชอบโดยตรงกับการผลิตและการพัฒนาหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษา ขอเรียนถามว่ามีเหตุที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนอย่างไรบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนการสอน

ตอบ - ในแง่หนึ่ง เกี่ยวกับผู้เขียนหนังสือสังคมศึกษาของกรม อาจจะเป็นไปได้ว่ามีผู้เขียนมาก การมีผู้เขียนมากหรือน้อยก็มีส่วนทั้งดีและไม่ดีอยู่ในตัว การเขียนหนังสือเรียน เป็นงานที่ต้องใช้ศิลปะและเทคนิคเฉพาะในเรื่องของการเขียนหรือการเสนอเนื้อหา ซึ่งไม่เกี่ยวกับความชำนาญในวิชาที่เดียว การเอาผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาวิชาจริงอยู่คนเขียนจะต้องมีความรู้ในสาขาวิชาที่เราเขียนเรื่องอะไร ถ้ามาเขียนทำให้จุดมุ่งหมายอันดับแรกของหนังสือเรียนกลายเป็นเลือกผู้เชี่ยวชาญเนื้อหามากกว่าผู้ชำนาญในการเขียน แต่คนที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นก็ไม่ใช่จำเป็นต้องเป็นคนเขียนหนังสือดี ในสภาพของสังคมของเรา เพราะไม่มีคนมีอาชีพเขียนหนังสือเรียน คนที่เขียนหนังสือเรียนคือคนที่ เป็นอาจารย์ ไม่มีใครถูกฝึกปรือมาเพื่อเขียนหนังสือเรียนโดยตรง มีแต่คนที่เชี่ยวชาญเนื้อหาวิชาที่จะเขียนได้ ปัญหาก็คือ เราจะได้หนังสือเรียนที่สมบูรณ์แบบ

ถาม - ในฐานะที่ศูนย์พัฒนาหนังสือมีหน้าที่ตรวจสอบและควบคุมมาตรฐานของหนังสือเรียน และคู่มือของ เอกชน ให้มี เนื้อหาสาระสอดคล้องกับจุดหมาย หลักการและโครงสร้างของหลักสูตร ขอเรียนถามว่าในขั้นของการตรวจหนังสือเรียน หรือเกณฑ์การตรวจที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ อย่างไร หรือส่งผลกระทบต่อการพัฒนาหนังสือเรียนปัจจุบัน

ตอบ - เกณฑ์ที่ใช้ทั่วไปในแต่ละกลุ่มวิชา มีเกณฑ์ใหญ่ ๆ อยู่เหมือนกัน เป็นต้นว่า หนังสือเรียนจะต้องมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หรือเนื้อหาถูกต้อง ทันสมัย เป็นต้น แต่ละวิชาจะมีอะไรที่เพิ่มเติมเข้ามาอีกก็ได้ การตรวจเป็นในรูปคณะกรรมการซึ่งมีความเชี่ยวชาญต่าง ๆ กัน ซึ่งคณะกรรมการจะต้องพัฒนาเกณฑ์ที่เหมาะสมเฉพาะสาขานั้นขึ้นมา เกณฑ์การตรวจในปัจจุบันมีความเหมาะสมพอสมควร แต่ปัญหาไม่ได้อยู่ที่เกณฑ์ แต่อยู่ที่ธรรมชาติของงานการตรวจหนังสือ เกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเพื่อให้คนมาพิจารณาในเรื่องนี้ การที่ตนจะพิจารณาว่าเหมาะสมอย่างเช่น สอดคล้องกับหลักสูตรดี ดีมาก ดีที่สุด นั้นเป็นเรื่องของการวิจารณ์ การประเมินค่า ฉะนั้นหนังสือเรียนบางรายวิชามันจะต่างกันอาจพูดได้ว่าบางเล่มมีจุดเด่นหรือบางเล่มมีจุดด้อย มันไม่สมบูรณ์แบบไปทุกส่วนแต่สรุปคือ ผ่านเกณฑ์หมด ฉะนั้นก็เป็นโอกาสที่โรงเรียนจะเลือกครูจึงมีบทบาทสำคัญในการเลือกเขียนให้ใครอ่าน อันนี้คือหัวใจ ขึ้นสำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งของการตรวจหนังสือ การเลือก

- ถาม - ขอเรียนถามแนวโน้มนៃของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาในอนาคต โดยเฉพาะหนังสือเรียนรายวิชาบังคับในด้านเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหา
- ตอบ - ขึ้นอยู่กับการพัฒนาหลักสูตร ถ้าหลักสูตรเน้นหลักการความคิดรวบยอดเนื้อหา รายละเอียดก็ต้องลดความสำคัญลง แนวการเขียนก็จะเปลี่ยนไป จะเขียนเรื่องอะไรก็ตามจะให้รายละเอียดที่จำเป็นและเพียงพอแก่การที่จะเข้าใจความคิดรวบยอด ถ้าเน้นทักษะทางสังคมครูก็ต้องเน้นกระบวนการสอน ปริมาณเนื้อหาสาระก็จะมีความคิดรวบยอด เป็นตัวนำให้สัมพันธ์กับความเหมาะสมกับผู้เรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อมรา รอดคารา

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หมวควิชาสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมสาธิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ถาม - ขอเรียนถามประวัติการทำงานและผลงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา
- ตอบ - สอนวิชาสังคมศึกษามาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ.2511 นับเป็นเวลา 20 ปีแล้ว เกี่ยวข้องกับการเขียนตำราเรียนในช่วงที่จะมีการปรับปรุงหลักสูตร พ.ศ.2518 โดยการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม วิชาภูมิศาสตร์ ม.1 กับ ม.3 แค่นี้เป็นผลงานที่เร่งมาก และเมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรแล้ว ก็เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเขียนหนังสือเรียนพุทธศาสนา ม.2 เพราะเขาต้องการให้ครูผู้สอนจริง เข้าไปมีส่วนร่วมในการเขียนด้วย จะได้ไม่ยากเกินไป เด็กจะได้รับไหว ได้ทำคู่มือครูวิชาสังคมศึกษา ม.ต้น ใช้เวลานาน มีกรรมการหลายท่าน เป็นกรรมการวิเคราะห์หลักสูตร ตอนที่หนังสือเรียนออกใหม่หลายเล่ม ก็เป็นกรรมการตรวจแบบเรียนสังคมศึกษาทั้ง ม.ต้น และ ม.ปลาย
- ถาม - จากประสบการณ์ที่ท่านเคยสอนวิชาสังคมศึกษาดังแต่หลักสูตร พ.ศ.2503 ขอเรียนถามว่าประเด็นที่น่าสนใจ เกิดเกี่ยวกับเนื้อหาและแนวการเขียนของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในช่วงนั้นมีอะไรบ้าง
- ตอบ - ช่วงหลักสูตร พ.ศ.2503 หลักสูตรไม่เป็นบูรณาการ ตอนนั้นครูต้องมีความสามารถเฉพาะเรื่อง ๆ เช่น ครูสอนประวัติศาสตร์ ครูสอนภูมิศาสตร์ เป็นการเรียนลึก ๆ เป็นเรื่อง ๆ หลักสูตรเก่าเนื้อหาไกลเกินตัว หนังสือก็ไม่ค่อยมีการปรับปรุงแก้ไข เนื้อหาแยกเป็นเรื่อง ๆ ไม่เชื่อมโยงกัน ขรรขยาย เป็นส่วนใหญ่ แบบฝึกหัดและคู่มือครูก็ไม่มี ผู้จัดหนังสือเรียนก็มีแต่กรมวิชาการ ไม่ค่อยมีของเอกชนเข้ามาแข่งขันกันจัดทำหนังสือเรียน ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะ ยังไม่เห็นคุณค่าของหนังสือเรียนและคงจะเป็น เพราะการตื่นตัวในเรื่องการศึกษายังมีน้อย

ถาม - ในฐานะที่เคยเป็นผู้ตรวจหนังสือเรียน ขอความกรุณาเล่าวิธีการตรวจและปัญหา และอุปสรรคที่พบ เห็น

ตอบ - แต่ก่อนตรวจละเอียดมาก ใช้เวลาในการตรวจทานมีกรรมการมาก กว่าจะนัดพบกันได้ยาก ปัจจุบันจึงให้มีกรรมการน้อยลง การนัดพบกันจะได้ง่ายขึ้น ปัญหาที่พบคือตรวจพบว่าเอาเนื้อหาจากเล่มอื่นมาใส่เป็นของตัวเองโดยไม่อ้างอิงเจ้าของและคำตอบแทนในการตรวจน้อย

ถาม - หนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีคุณค่าต่อการใช้ในแง่ใดบ้าง ขอความกรุณา เปรียบ เทียบกับหนังสือเรียนในสมัยก่อนด้วย

ตอบ - ชอบใจในสมัยปัจจุบันมากกว่า เพราะ

1. เป็นบูรณาการ ของเก่าไม่บูรณาการ
2. พยายามปรับ เนื้อหาให้ทันสมัยมากขึ้น
3. เปิดโอกาสให้ผู้เขียน อาจารย์หลายท่านได้เผยแพร่ความคิดในการเขียนตำรา ซึ่งถ้าครูมีอิสระในการเลือกแบบเรียนได้จะดีมาก
4. ครูมีโอกาสเลือกแบบเรียนเล่มไหน สำนักพิมพ์ใดดี เพราะมีหนังสือของหลายสำนักพิมพ์ให้เลือก ซึ่งแต่ก่อนมีแต่ขององค์การการค้าของคุรุสภา

ถาม - มีประเด็นที่น่าสังเกต เรื่องการบูรณาการกับหนังสือแบบเรียนอย่างไรบ้าง

ตอบ - ในแง่เนื้อหา การบูรณาการ เช่น เรียนเรื่องทวีปอะไร ก็หยิบยกเอาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์มาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดีกว่าเรียนเป็นเรื่อง ๆ บ.ต้น เรียนจากใกล้ตัวไปไกลตัว บ.ปลาย ก็เป็นพื้นฐานที่ดีที่จะเก็บเอาไปประกอบอาชีพหรือเรียนต่อ และได้เรียนเกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การบูรณาการขึ้นอยู่กับวิธีสอน การใช้หนังสือเรียนของครู ครูต้องสำรวจให้ทั่ว เป็นสิทธิของครูที่จะผสมผสาน นักเรียนก็ตื่นเต้นดี แต่การสอนแบบนี้ยาก เขียนแบบบูรณาการก็ยากด้วย ตำราของกรมวิชาการบูรณาการมากที่สุด ส่วนทางสำนักพิมพ์อื่น ๆ ส่วนใหญ่เน้นในรายละเอียด แต่เขาปรับปรุงบ่อยกว่า และหันกลับมาแยกเนื้อหาเน้นรายละเอียดเหมือนเดิม

- ถาม - มีคำกล่าวกันว่าครูสำคัญกว่าแม่ เรียน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องนี้
- ตอบ - ครูมีความสำคัญกว่าแม่ เรียนจริง ๆ เพราะแม่เรียนบางทีก็มีผิดพลาด เพราะผู้เขียนบางท่านมีความรู้แต่ถ่ายทอดไม่เป็น บางท่านรู้สึกในเรื่องหนึ่ง แต่ก็ไม่ใช่จะรู้ในเรื่องอื่น ๆ ด้วย จึงมีข้อผิดพลาดบ้าง นักเรียนตามที่ต่าง ๆ ก็มีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงต้องปรับตัว ปรับวิธีการสอนและเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพของนักเรียน
- ถาม - คู่มือครู แบบฝึกหัด หนังสืออ่านประกอบ มีความจำเป็นต่อการใช้หนังสือเรียนหรือไม่เพียงใด กรุณาเปรียบเทียบระหว่างหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันกับหนังสือเรียนในช่วงก่อนนี้
- ตอบ - ตอนปรับหลักสูตร คู่มือครู แบบฝึกหัด จำเป็นที่สุด เพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ครูยังสับสน บางคนก็ไม่ได้จบสังคมศึกษา จบหลานามัยก็อาจได้มาสอนสังคมคนที่เรียนจบอย่างอื่นมาคิดว่าสังคมสอนง่าย ก็สอนโดยวิธีใช้หนังสือเรียนให้เด็กอ่านแล้วขีดเส้นใต้ คู่มือครูจึงสำคัญมาก หลักสูตรใหม่ล่าสุดมีคู่มือครูหลักสูตรใหม่มีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ต้องอาศัยคู่มือครู สอนตามวิธีการสอนสมัยใหม่ แบบฝึกหัดมีความจำเป็นพอสมควร แต่โรงเรียนก็น่าจะทำเองได้ สำนักพิมพ์ต่าง ๆ แข่งกันทำแบบฝึกหัด โรงเรียนต่าง ๆ ก็ใช้แบบฝึกหัดจากสำนักพิมพ์ ซึ่งทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย เกินความจำเป็น โรงเรียนจึงน่าจะจัดทำแบบฝึกหัดเอง หนังสืออ่านประกอบจำเป็นมาก เพราะครูต้องมีความรู้มากกว่าเด็ก ที่จำเป็นมากที่สุดคือข่าวเหตุการณ์ปัจจุบัน มีความสำคัญมาก เพราะจะหาหนังสือเรียนที่สมบูรณ์แบบที่เดียวไม่ได้ ต้องนำข่าวมาเพิ่มเติม เข้าไปเพื่อให้เป็นปัจจุบันมากที่สุด ที่เราจะได้นำไปใช้ประโยชน์ได้
- ถาม - แนวการเขียนและเนื้อหาของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาในอนาคตควรจะเป็นอย่างไรต่อไป กรุณาช่วยชี้ข้อบกพร่องของหนังสือเรียนที่ใช้อยู่ในปัจจุบันด้วย
- ตอบ - ในอนาคต แนวการเขียนสังคมศึกษาจะต้องมีการปรับปรุงบ่อย ๆ ในด้านเนื้อหาควรจะให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ได้จริง ให้เน้นในเรื่องคุณธรรมให้มาก และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ ให้มีวิชาเลือกมาก ๆ ควรให้เรียนเกี่ยวกับตัวเรา

ประเทศของเรา และพัฒนาคุณธรรม เอกลักษณ์ของชาติมาก ๆ พวกต่างประเทศ เช่น อเมริกันศึกษา ออฟริกันศึกษา ยุโรปศึกษา เรียนเป็น เรื่อง ๆ แล้วแต่ใครจะสนใจ ให้เป็นวิชาเลือก แต่อย่าเอามาเป็นข้อสอบคัดเลือกอย่างเอาเป็นเอาตาย เช่นข้อสอบ เข้าโรงเรียนเตรียมฯ ข้อสอบ เข้ามหาวิทยาลัย ข้อบกพร่องของหนังสือเรียนคือ เนื้อหาไม่ค่อยปรับปรุง จะต้องปรับปรุงเรื่อย ๆ และในด้านบูรณาการปัจจุบันก็กลับไม่ เป็นบูรณาการอีกแล้ว เหตุเป็น เพราะแย่งกันเขียนคามถนัด แล้วก็เอามาต่อ ๆ กัน กรมวิชาการก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะคำอธิบายวิชาไม่ได้บอกให้เขียนแบบบูรณาการ ดังนั้นจะไม่เขียนแบบบูรณาการก็ได้ ในการปรับปรุงควรเอาบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายหลายอาชีพ เข้ามามีส่วนในการปรับปรุงหลักสูตรด้วย ส่วนคนที่เขียนจะเป็นใครก็ได้ที่มีความสามารถ

- ถาม - ขอความกรุณาให้ข้อ เสนอแนะ เพิ่ม เติม เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยสรุปอีกครั้ง
- ตอบ - ในด้าน เนื้อหา ควรให้ทันสมัย เรียนแล้วนำไปใช้ประโยชน์ได้ ให้เด็กได้คิด วิเคราะห์มากกว่าจดจำ เปิดโอกาสให้ผู้เขียนได้ถ่ายทอดความคิดของตัวเอง ให้ท้องถิ่นผลิตตำราของตัวเองได้ เนื้อหาเน้นให้รู้จักตัวเอง ท้องถิ่น และ ประเทศชาติส่วนด้านการนำเสนอ ให้มีแผนที่ ภาพประกอบ ภาพให้ชัดเจน ถ้าเป็นไปได้ ควรเป็นภาพสี แต่ต้องให้ราคาไม่แพง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นางประไพพรรณ ไก่ชัยสุนทร

นักวิชาการระดับ 7 ศูนย์พัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ

- ถาม - ขอเรียนถามประวัติการทำงาน เกี่ยวข้องกับสื่อการเรียนวิชาสังคมศึกษา
- ตอบ - เคย เป็นกรรมการและ เลขานุการหนังสืออ่าน เพิ่ม เดิมวิชาสังคมศึกษา ระดับประถมศึกษา เป็นกรรมการและลงมือจัดทำแผนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกรรมการจัดทำหลักสูตรและ เอกสารในส่วนที่ว่ ักยพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา
- ถาม - ในฐานะที่ท่าน เกี่ยวข้องกับหลักสูตรสังคมศึกษา ขอเรียนถามว่าการปรับปรุง หลักสูตรสังคมศึกษาที่ผ่านมา มีผลต่อการพัฒนาหนังสือเรียนอย่างไรบ้าง
- ตอบ - ในกรณีที่เป็น การเปลี่ยนหลักสูตรที่แล้วมา คือ หลักสูตร 2521 นั้นมีผลกระทบ ต่อหนังสือเรียน เพราะหนังสือเรียนจะต้องสอดคล้องกับหลักสูตรที่จัดทำใหม่ และสื่อการเรียนประกอบการสอนก็ยังมีน้อย
- ในกรณีที่เป็นการปรับปรุงหลักสูตรหนังสือใหม่อาจกระทบกระเทือนไม่มาก เพราะ ครู ควรจะต้องใช้สื่อประกอบการสอนหลาย ๆ เล่มประกอบกันรวมทั้งสื่อการเรียน เดิมด้วย เนื้อหาเดิมคงมีอยู่บ้างแต่ครูไม่ควรจะใช้หนังสือเพียงเล่มใดเพียงเล่ม เดียวหรือใช้หนังสือเรียน เป็นหลักสูตร
- ถาม - ท่านมีความคิด เห็นอย่างไร เกี่ยวกับหลักสูตรสังคมศึกษาที่ใช้อยู่ปัจจุบัน
- ตอบ - มุ่งให้รู้ เนื้อหามากกว่ากระบวนการในเรื่องของทักษะ เจตคติ ค่านิยม และ การปฏิบัติคน ครูไม่ได้ เน้นกระบวนการให้นักเรียนปฏิบัติได้จริง ไม่มุ่งเน้น Concept ที่ควรจะเป็น เพื่อลด เนื้อหาให้น้อยลงหลักสูตรเปิดกว้างแต่ครูและบุคลากร ในท้องถิ่นไม่ได้ เขียนหลักสูตรและสื่อการเรียนของตนเอง
- ถาม - ขอเรียนถามแนว โน้มของหลักสูตรสังคมศึกษาในอนาคต
- ตอบ - 1. ต้องการให้ผู้เรียน เป็นมนุษย์ที่ปรับตัวให้ เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมได้ และ สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. ต้องการให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
3. ใช้ทรัพยากรเป็น มีอาชีพ เห็นคุณค่านิยมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม

4. โครงสร้างการเรียนรู้คงจะต้องมุ่งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม และการปฏิบัติตนไปพร้อมกัน
5. คำอธิบายรายวิชาจะกำหนดให้ชัดเจนทั้งด้านความรู้และการปฏิบัติให้ครูสามารถไปปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนได้ บุคลากรในท้องถิ่นมีโอกาสจะจัดทำหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการท้องถิ่นได้
6. บุคลากรในท้องถิ่น มีโอกาสจะจัดทำหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้

ถาม - จากประสบการณ์ที่ท่านได้เคยปรับปรุงหลักสูตรสังคมศึกษา พบว่ามีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่ควรแก้ไข

- ตอบ -
1. บุคลากรบางกลุ่มยังมีความคิดและความคุ้นเคยกับหลักสูตรเก่า ๆ และยังคงต้องการให้เหมือนของเดิม
 2. หลักสูตรมุ่งให้รู้แค่เนื้อหาเพียงอย่างเดียว ไม่มุ่ง Concept หลักการ
 3. ครูผู้สอนยึดหนังสือเรียน เป็นหลักสูตรแต่ไม่ได้ศึกษาหลักสูตรอย่างแท้จริง
 4. ครูมุ่งสอนให้จดจำมากกว่าการวิเคราะห์และใช้เหตุผล (ไม่ใช่หนังสือประกอบหลาย ๆ เล่ม)
 5. ครูยังไม่เข้าใจการนำหลักสูตรไปใช้อย่างถูกต้อง เพราะไม่มีการอบรมครูอย่างทั่วถึง

ถาม - เมื่อหลักสูตร เปลี่ยน หนังสือเรียนจะต้องเปลี่ยนตามไปด้วย ขอเรียนถามว่าลักษณะที่จะ เปลี่ยนไปในอนาคตอย่าง เห็นได้ชัดคืออะไร

- ตอบ -
- ให้ท้องถิ่นมีโอกาสทำสื่อเอง
 - หนังสือเรียนควร เป็นแค่เครื่องมือ, สื่อการเรียน เท่านั้น
 - สำหรับ เนื้อหาน่าจะลดลงดูจากจำนวนคาบ เวลาเรียนที่ต้องลดลง เพื่อ เปิดโอกาสให้เด็ก แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีเวลาค้นคว้าหรือกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ เพิ่มกิจกรรมให้มากขึ้น ซึ่งแล้วแต่ความจำเป็นของแต่ละรายวิชา

- ถาม - กรุณาเปรียบเทียบหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันกับหนังสือเรียนสมัยหลักสูตร 2503 นั้น
- ตอบ - เนื้อหาเสนอเป็น เรื่อง หัวข้อมีลักษณะบูรณาการเหมือนกัน โดยเฉพาะมัธยมต้น ไม่ได้เน้น Concept เนื้อหาบางตอนบางที่แตกต่างกัน เช่น ประวัติศาสตร์ ภาควิชาการศึกษาน้อย ซึ่งอาจจะ เป็นไปตามข้อมูลที่มีอยู่ เนื้อหาชั้น ม.3 มีมาก สำหรับหลักสูตร 2503 นั้น เนื้อหาแยกเป็นรายวิชาอย่างชัดเจน และขึ้นอยู่กับ จำนวนคาบ เวลา ส่วนวิชาชีวเขียนนั้นตามหลักการก็ต้อง เขียนให้สอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ถาม - ขอเรียนถามที่มาของหนังสือเรียนรายวิชาบังคับ
- ตอบ - ใช้หลักการที่ว่า เด็กควรรู้เรื่องราวที่ใกล้ตัวมากที่สุด หัวข้อ เรื่องจะต่อ เนื่อง จากระดับประถม
- ถาม - การบูรณาการในหลักสูตร มีวิธีการอย่างไรได้บ้าง ขอเรียนถาม เป็นอันดับสุดท้าย
- ตอบ - การบูรณาการในหลักสูตรมีได้ 3 วิธีคือ
1. ด้านเนื้อหาโดยใช้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกน หรือใช้ Concept หรือบูรณาการ เป็น เนื้อ เดียวกัน
 2. บูรณาการด้านการสอน
 3. ตัวครูใช้วิธีการสอดแทรก

น.ส.มาลี ไคสกุล

ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ภาควิชาสังคมศึกษา

หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

- ปัจจุบัน
- ขณะนี้ เป็นศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ประจำส่วนกลาง จัดอบรมครูผู้สอน สังคมศึกษา เขียนคู่มือครูประกอบหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา วิเคราะห์แบบ เรียนร่วมกับกลุ่ม โรงเรียนและกรมวิชาการ เขียนข้อทดสอบประกอบบทเรียนสังคมศึกษา
 - เคยดำรงตำแหน่งครูผู้สอน วิชาสังคมศึกษาทุกระดับชั้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา
 - หัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา จัดอบรมครูผู้สอนสังคมศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนในจังหวัด เพชรบูรณ์
 - ศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา ประจำเขตการศึกษา 7
 - จัดอบรมครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา และวิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษาร่วมกับกรมวิชาการ และเขียนคู่มือการสอนต่าง ๆ ร่วมกับสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
- ถาม
- จากประสบการณ์ การนิเทศ การศึกษาที่ผ่านมา ขอเรียนถามว่า มีประเด็นที่น่าสังเกต เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ในด้านเนื้อหา และแนวการเขียนอย่างไรบ้าง ตามความคิดเห็นของครู อาจารย์ รวมทั้งตัวท่านด้วย กรุณาให้ข้อคิดในเชิงพัฒนาการ
- ตอบ
- 1. หนังสือวิชาสังคมศึกษา ส่วนใหญ่เน้นความรู้ความจำ และลึกลงในศาสตร์ต่าง ๆ มาก มากกว่าจะบูรณาการเนื้อหา ดังเป้าหมายของหลักสูตร
 - 2. เขียนด้วยภาษาที่ค่อนข้างยากและวกวน มีศัพท์เฉพาะทางวิชาการมากเกินไป
 - 3. มีรูปภาพ และตารางประกอบน้อย มีแค่ตัวหนังสือมากเกินไป
 - 4. เนื้อหา ความเรียงที่ปรากฏ ยังไม่สามารถ กระตุ้นหรือท้าทายความคิดของนักเรียนให้เกิด หักยะ เจตคติ ตามที่หลักสูตรต้องการแต่เดิมยังแยกเป็นวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นชั่วโมงไปพอไปบูรณาการ มันไม่ได้แยกเนื้อหามันมาก เลยกลาย เป็นปัญหาและ เป็นปัญหาแรกที่คณะศึกษานิเทศก์พบ

จากการที่สำรวจปัญหา จะพ้องมาอันดับหนึ่งคือเนื้อหาออกไป หนังสืออ่านไม่รู้เรื่อง ทำให้ไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ เพราะมีหวังว่าสอนไม่จบเล่ม และครูจะใช้อ้างอยู่เสมอว่า เขาไม่สามารถจะใช้กิจกรรม หรือวิธีการสอนอื่นใดได้เลย เนื่องจาก แบบเรียนบังคับให้เขาจะต้องสอบอย่างไร

- ถาม - ปัญหาของครู และหนังสือเรียน ที่เป็น เช่นนั้นท่านคิดว่าเกิดจากสาเหตุใด
- ตอบ - ปัญหาในส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้เขียน อีกส่วนหนึ่งอยู่ที่ผู้ที่กำหนดให้เขียน เนื่องจากทราบมาว่าผู้ที่เขียนนั้นถูกแยกหัวข้อไปเขียน เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ให้เขียนหัวข้อประวัติศาสตร์ วิธีการเขียนจะให้เขียนแบบเดิม แต่ไม่มีการบูรณาการเนื้อหา จึงเหมือนกับหัวข้อเรื่องเดิม แต่นำมาวางเรียงกัน ทำให้ดูเหมือนว่าบูรณาการ ดังเช่นในภายใต้หัวข้อว่าประเทศของเรา เพื่อบ้านของเราและโลกของเรา แต่ในเนื้อหาที่ยังแยกเป็นส่วน ๆ อยู่แต่มีชื่อที่ดูเหมือนเป็นการบูรณาการแต่ไม่บูรณาการ และอีกอย่างหนึ่ง การที่จะบูรณาการนั้นโดยเฉพาะเนื้อหาอาจจะไม่เอื้อนัก ในกระบวนการบูรณาการนั้นการสอนของครูเป็นสิ่งสำคัญด้วย ที่จะก่อให้เกิดความคิด แนวคิดในการบูรณาการนั้นคือการสอนให้เกิด Concept ให้เกิดเจตคติ ให้เกิดทักษะต่าง ๆ ซึ่งครูไม่รู้เรื่องกระบวนการเหล่านี้ ก็ไม่สามารถจะทำให้งานสัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้เพราะยังยึดแบบเรียนซึ่งไม่ได้บูรณาการ เราจะไปโทษฝ่ายผู้เขียนฝ่ายเดียวไม่ได้ เนื่องจาก การเขียนแบบบูรณาการค่อนข้างยาก เพราะฉะนั้นในแบบเรียนอาจมีหัวข้อที่ดูเหมือนบูรณาการ ถึงแม้เนื้อหาจะบูรณาการ ครูจึงจำเป็นต้องทำให้เกิดการบูรณาการเข้ากับการสอน แต่เมื่อผู้มันขาดหมด นักเรียนก็เลยไม่เกิดการบูรณาการที่จะนำเอาไปแก้ปัญหาชีวิต การดำรงชีวิต การคิดเป็นทำเป็น ไม่ได้แก้อะไรทั้งสิ้น ยังคงเหมือนเดิมเหมือนหลักสูตรเก่า ๆ แต่จะเป็นแบบเรียนที่เป็นปัญหากับครูมากขึ้น เพราะเวลาน้อยลงกว่าเดิม แต่เนื้อหาเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม ในการเขียนแบบเรียนที่ดัดนั้น พบปัญหาหนึ่งคือ ผู้เขียนมีระยะเวลาที่จะเขียนน้อยจนทำให้รีบเขียน ไม่มีเวลาดูเป้าหมายของหลักสูตรอย่างแน่ชัด และประการที่สองหลักสูตร ควรจะมีการกำหนดขอบข่ายที่ชัดเจนพอสมควร กำหนดแนวทางหรือ

กระบวนการ หรือเป้าหมายให้ชัดเจนที่จะให้ผู้เขียนเขียนได้ถูกต้อง ผู้เขียนแต่ละคนที่ถูกแบ่งไปเขียนเป็น เรื่อง ๆ นั้น ควรจะได้มีการสัมมนาร่วมกัน มีการเอาเนื้อหา มาสังเคราะห์ มาดูว่า มันสอดคล้องกันหรือเปล่า มัน เอื้อต่อการจะสร้างคุณสมบัติที่ดีของนักเรียนได้ไหม และหนังสือเหล่านั้นควรจะทดลองใช้ อยู่เสมอ มีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา

ถาม - การเปลี่ยนแปลงของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ผ่านมา นอกจากจะเป็นเพราะหลักสูตรที่ใช้อยู่ได้เปลี่ยนไปแล้ว น่าจะมีสาเหตุอื่นใดที่อยู่เบื้องหลัง การเปลี่ยนแปลงหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษาเหล่านั้น ท่านเห็นด้วยหรือไม่ กรุณาให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ

ตอบ - นอกจากเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้แล้ว สาเหตุก็คือ ผลสัมฤทธิ์ของเด็กยังไม่น่าพอใจ ยังไม่ได้คุณสมบัติตามเป้าหมายที่หลักสูตรวางไว้ จึงหันมามองว่าครูหรือแบบเรียน หรือปัจจัยอื่น จึงพบว่า ครูสอนไม่ได้ตามเป้าหมายแต่พอเจาะลึกถึงสาเหตุจริง พบว่าแบบเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนการสอน เช่นนั้น ดังนั้นสาเหตุที่สำคัญจริง ๆ ก็คือ ตัวหลักสูตร และตัวแบบเรียนทำอย่างไรจะให้ครูรู้ว่าแบบเรียนคือสื่อชนิดหนึ่ง มีใช้หลักสูตร หรือทำอย่างไร ที่จะให้แบบเรียนนั้น เข้ามาแล้วให้ครูเข้าใจว่าแบบเรียนนั้น จะต้องค้นคว้า หรือมีกระบวนการอื่น ๆ สอดแทรกอยู่ด้วย แต่ในขณะที่เดียวกันปัจจุบันนี้แบบเรียนไม่ได้เอื้อเช่นนั้นเลย เป็นแบบเรียนที่เอื้ออย่างเดียวคือทำให้ครูกลัวว่าจะสอนไม่จบ ในที่สุดกลายเป็นตัวอุปสรรคสำคัญ

ถาม - ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งศึกษานิเทศก์อยู่นี้ ขอเรียนถามว่า มีผลงานของหน่วยศึกษานิเทศก์อะไรบ้าง ที่มีผลต่อการพัฒนาหนังสือเรียน วิชาสังคมศึกษาที่เห็นได้ชัด

ตอบ - ศึกษานิเทศก์ทำงานคนเดียวไม่ได้ต้องทำเป็นทีม หน้าที่ของศึกษานิเทศก์ก็คือ วิเคราะห์วิจัย ทำการฝึกอบรม ในส่วนของการวิเคราะห์เอกสารแบบเรียน หรือข้อเสนอแนะ ที่ทำไปแล้วได้มีเอกสารไปถึงกรมวิชาการในส่วนที่วิเคราะห์เอกสารหนังสือ มีการเชิญไปสัมมนาวิเคราะห์หลักสูตรวิเคราะห์แบบเรียน

- ขณะนี้ หน่วยศึกษานิเทศก์ พยายามที่จะแก้ไข โดยการพยายามจัดอบรม เรื่อง กระบวนการสอน ให้วิเคราะห์เป้าหมายอย่างเด่นชัดของการสอนสังคมศึกษา ว่าเพื่ออะไร สอนวิธีการประเมินผลและวัดผล ซึ่งได้จัดอบรมเมื่อเร็ว ๆ นี้ วันที่ 3-14 เมษายน 2532 โดยพยายามมุ่งเน้นให้เกิด Concept เกิด การพัฒนาเจตคติ พัฒนาทักษะ เพื่อจะใช้เป็น เครื่องมือสำหรับครูและนักเรียน ในการที่จะสอนให้ได้บรรลุเป้าหมาย ทำให้เด็กนักเรียนมีเครื่องมือในการที่จะทำตนให้เป็นพลเมืองดี ให้สมาคมเป้าหมายของหลักสูตร หน่วยศึกษานิเทศก์ ได้ทำอยู่แล้ว และในขณะเดียวกัน ได้รวบรวมข้อมูลที่เป็นอุปสรรค เสนอส่งกรม อยู่เสมอมิได้ขาด ถึงแม้ว่าจะเป็นไปได้น้อยในการช่วยอบรม การเผยแพร่เอกสาร หลังการอบรม ก็ได้ทำการนิเทศภายใน ทำชุดอบรมครู เพื่อการพัฒนาการเรียน การสอนให้ได้ Concept ทักษะ เจตคติ และจะมีการทดลอง แนะนำไปเผยแพร่ ทุกโรงเรียนในส่วนกลาง และจะขยายผลต่อไปในทางภูมิภาคด้วย เป็นกิจกรรม ที่จะช่วยให้ครู มีทักษะในการคิดแก้ปัญหา แล้วโยงไปสู่การเรียนการสอน ทักษะ ในการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อจะเปิดโอกาสให้ครูสามารถนำเอาทักษะที่ตนเองมีนั้น ไปใช้

- ถาม - แนวโน้มของหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา ควรจะเป็นอย่างไรในอนาคต โดยเฉพาะในด้านเนื้อหา และแนวทางการเขียน
- ตอบ - ในด้านเนื้อหา ควรจะเป็น เนื้อหาที่ถูกคัดเลือกกว่ามีความสำคัญต่อการคิดการพัฒนา ไม่ใช่เนื้อหาที่เขียนลอย ๆ เขียนโดยปราศจากเป้าหมาย ควรจะเป็นเนื้อหาที่ สร้างมาจากความคิดรวบยอดในแต่ละเรื่อง เนื้อหาที่มีลักษณะที่จะกระตุ้นให้ เด็กมีแนวคิดที่จะทำอะไรคือ แนวการเขียนต้องทำทนายทนายทนาย ต้องซ่อมกระบวนการคิดซ่อมกระบวนการแก้ปัญหาอยู่ ทำทนายให้คิด ทำทนายให้เด็กคิดความผลอื่น ๆ คือไปจาก เนื้อหาที่อื่นจากสื่อภายนอกบ้าง ไม่ใช่เนื้อหาสำเร็จรูปที่จะให้เด็ก นักเรียนคิดว่า ถ้าอ่านจากเล่มนี้แล้วก็จะใช้ได้ แต่เนื้อหาเหล่านั้นควรจะเอื้อ ต่อการที่จะคิดค้นคว้าคือ เพราะฉะนั้น แบบเรียนไม่ใช่ข้อมูลตายตัว และไม่ใช่

ข้อมูลสำเร็จรูปที่เด็กนักเรียนได้แล้วจะเป็น โสคาบัน แต่ต้องเป็นข้อมูลที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดสติปัญญา

- ถาม - ในโอกาสสุดท้ายนี้ ขอความกรุณาให้ท่านให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมด้วย
- ตอบ - ข้อเสนอแนะ คือ ให้ผู้เขียนศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ และวางกรอบความคิดที่จะพัฒนานักเรียนให้ได้ ในเชิงความคิดรวบยอด ให้เกิดทักษะที่จะนำไปใช้ ปัญหาที่ต้องฝากเอาไว้ คือปัญหาการสอบ Extrace ที่จะส่งผลส่งกระทบทำให้ครูไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนตามที่เรากำลังต้องการ เนื่องจากครูกลัวว่าเด็กนักเรียนจะมีข้อมูลหรือความรู้ที่ไม่พอเพียงที่จะส่งต่อไปยังมหาวิทยาลัย จุดนี้จะต้องแก้ด้วยควรปรับปรุงเรื่องหลักสูตร แบบเรียนอย่างใหญ่ ที่จะให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เพราะการปรับปรุงจะเป็นการส่งผลต่อมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจะดูว่าหลักสูตรเป็นอย่างไร มีเป้าหมายอย่างไร ถ้าเราเขียนและทำหลักสูตรให้ชัด เขียนแบบเรียนให้ชัด มหาวิทยาลัยจะรู้เอง ว่าเราต้องการอย่างไร

ส่วนสำนักพิมพ์ได้มีส่วนเกี่ยวข้องคือ พยายามทำตามรูปแบบ ของกระทรวงศึกษาธิการ อยู่แล้ว การกำหนดหลักสูตรให้ชัด เงินของหนังสือแบบเรียนสาระหรือกระบวนการที่จะสอดแทรก สำนักพิมพ์ย่อมจะสนองตอบได้ การตรวจสอบหนังสือของสำนักพิมพ์เอกชน ขอให้ทำอย่างจริงจังจากระดับ เมืองบน คือกรมวิชาการ คงจะสกัดกันแบบเรียนที่ไม่ดีได้ โดยมีเกณฑ์ที่แน่นอนคือ มีผู้ตรวจผู้ทำหนังสือเพิ่มเติม การที่เอกชนทำก็เป็นสิ่งที่ดี เป็นการเปิดโอกาสให้ได้เลือกแบบเรียนที่ดีมากขึ้น

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวสุลิพร พงษ์สมบูรณ์ เกิดวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2498 จังหวัด
สมุทรสงคราม สำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา
2519 และได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ใน พ.ศ.2527 ปัจจุบันรับราชการตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนศรีธนาสมุทร
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย